

DEBRECENI EGYETEM
BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR
MAGYAR NYELVTUDOMÁNYI TANSZÉK

**Káromkodások és szitokszavak helyzete a magyar nyelvben
(Egy önbevalláson alapuló vizsgálat eredményei)**

Témavezető:

Dr. Kis Tamás

egyetemi docens

Készítette:

Bodnár Alexandra

II. magyar MA

Tartalom

1. Bevezetés.....	2
2. Történeti háttér, definíció és különbségtétel (?).....	3
2.1 A káromkodás és szitkozódás története.....	3
2.2 Szükséges-e megkülönböztetni a szitkozódást a káromkodástól?.....	4
3. A verbális agresszió szerepe és pszichológiája.....	5
3.1 A verbális agresszió fiziológiai háttere.....	6
3.2 A nyelvi agresszió szociológiai és pszichológiai háttere.....	6
4. 1. vizsgálat.....	8
4.1 Elméleti háttér.....	8
4.2 A vizsgálat módszere és célja.....	10
4.3 Hipotézisek és válaszok.....	12
4.3.1 Alaphipotézis.....	13
I. Hipotézis.....	14
II. Hipotézis.....	16
III. Hipotézis.....	17
IV. Hipotézis.....	18
V. Hipotézis.....	19
VI. Hipotézis.....	20
4.3 Idegen nyelvi kifejezések.....	21
5. Egy kiegészítő kutatás eredményei.....	22
5.1 A II. kérdőív.....	23
5.1.1 Nemek aránya.....	23
5.1.2 Vallási megosztottság.....	24
13. ábra.....	24
5.1.3 Kérdések és válaszok.....	25
6. Összefoglalás.....	29
Irodalomjegyzék:.....	31
Mellékletek.....	i

1. Bevezetés

Dolgozatom témájaként a káromkodásokat és szitkosságokat választottam. Azért éppen ezt, mert szerettem volna egy olyan nyelvi területen vizsgálni, amely kevésbé kutatott, mégis elég nagy népszerűségnek örvend a magyar emberek körében. Készült ugyan olyan munka, mely a szitkokat és káromkodásokat összegyűjtötte és kategorizálta, ám ez a dolgozat egy más aspektusból kívánja ezt a témát megvizsgálni. Én magam egy attitűdvizsgálatot készítettem, amely reprezentálja válaszadóim véleményét, érzelmi viszonyát vizsgálatom tárgyával kapcsolatban. Fontos szempontnak tartottam belevenni az idegen nyelvi elemeket is, elsősorban arra voltam kíváncsi, hogy mik azok a formulák, amelyeket az adatközlők használnak, és amelyeket nyelvérzékük idegennek tart. A szitkozódás, átkozódás több tudomány eszköztárával is vizsgálható, mint például a pszichológia és a biológia. Hiszen egy biológiai folyamatnak köszönhetően (az adrenalin szint növekedése), az ember olyan nyelvi produktumot hoz létre, melyet a nyelvészet és a pszichológia külön-külön és együtt is (pszicholingvisztika) vizsgálhat. A trágár, bántó kifejezések az ép lelkű emberekben rossz érzést kelthetnek (ZSÜPOS 2010: 4), ám én úgy gondolom, hogy akit kicsit is érdekel a nyelvészet az nem csúnya szavakat lát ezekben a kifejezésekben, hanem lehetőséget.

Mindennapjaink része, hogy verbális inzultus művelői vagy épp elszennvedői vagyunk. A durva, trágár kifejezések létrejötte, illetve azok elhalványodása, eufemizálódása egy teljesen természetes folyamat, amely a nyelvünk és ezzel együtt életünk része. Véleményem szerint ez a hozzáállás nagyban köszönhető az olyan történelmi eseményeknek, mint például a kereszténység elterjedése, amely azt eredményezte, hogy a káromkodókat valamilyen büntetéssel sújtsa a törvény, mert a második parancsolat ellen vétettek (*Az Úr nevét hiába ne vedd!*). Úgy gondolom, hogy mindenki káromkodik, szitkozódik valamilyen formában, sokszor úgy is, hogy az adott szituáció nem kívánja meg, bár feltehetően élnek a Földön olyanok, akik szimplán passzióból, mondhatni kedvtelésből használják. Ennek a gondolatnak a tükrében kérdőíves kutatást készítettem, hogy megvizsgáljam azt, hogy az emberek mely formulát alkalmazzák bizonyos szituációkban. A vizsgálat során a szociolingvisztika módszertanának kellékárát vettem alapul. Úgy mint adatgyűjtés, az adatok elemzése és kiértékelése. Ám az előtt, hogy bemutatom a vizsgálatomat, előtte úgy gondolom fontos szót ejteni a káromkodások és

szitokszavak történeti háttéréről, illetve arról, hogy a pszichológia hogyan vélekedik a verbális agresszióról.

2. Történeti háttér, definíció és különbségtétel (?)

2.1 A káromkodás és szitkozódás története

„A káromkodást nagyjából a XIX. század közepéig szigorúan büntették, az istenkáromlók ugyanolyan elbírálás alá estek, mint a közönséges gonosztevők. Nem csak az egyház üldözte őket, de az alispánoknak és a szolgabíróknak is feladatuk volt, hogy felkutassák és megbüntessék a káromkodókat”(LEKNER 1999:6). Nem is gondolnánk, hogy bizonyos már jelentésváltozáson átesett kifejezéseink (például *franc*, *fene*) néhány évvel ezelőtt még egyet jelentettek a halálbüntetéssel, vagy épp az egyik hangképző szervünk, a nyelv kivágásával. A történelem során bebizonyosodott, hogy minden ami tiltott az az ember számára sokkal vonzóbb, így a káromkodás is. Az egyház ugyan mai napig elítéli, hiszen a tízparancsolat az utóbbi kétezer évben nem változott – feltehetően nem is fog – viszont a törvénykezés bizonyos esetekben (például rasszista, antiszemita megnyilvánulások) mai napig bünteti. Ám ezek ritkán járnak börtönnel, a legtöbb esetben pénzbírság kiszabása a bevett szokás.

Talán nem túlzás azt állítani, hogy a verbális bántalmazás az a nyelvi formula, amely minden létező és valaha létezett nyelvben fellelhető valamely formában (CZIGÁNY 1992). A magyar nyelv első olyan nyelvemléke, ami káromkodásokat tartalmaz és írott formában fennmaradt, a *Chronica de gestis Hungarorum*, vagy más néven a *Dubnici krónika* 1458-ra tehető.

Mivel dolgozatom elsődleges célja egy szociolingvisztikai felmérés bemutatása, így a témakör történeti vizsgálatában, csupán néhány kapcsolódó szakirodalmi munka rövid ismertetésére szorítkozom. Ezekben a műveken belül is előnyben részesítem azokat, amelyeket alapul vettem a dolgozat készítése közben. ZSUPOS ZOLTÁN munkája (1993) kezdetén csupán a szavak összegyűjtésére koncentrált (*Szitkok, átkok, káromkodások Rozsnyón a XVII–XIX. században*), ám ez munka egész egyszerűen kihagyja a gyűjtemény elemzését. ZSUPOS későbbi, 2010-es kutatásában Gömör vármegye perirataiból gyűjtötte ki a káromkodásokat (*Gömöri káromkodások könyve I–II.*). Ebben a vizsgálatban nem

csupán a gyűjtemény szerepel, hanem már elemzést is tartalmaz. GALGÓCZI LÁSZLÓ nyelvi funkciójuk és formájuk szerint csoportosította a káromkodásokat, ezeket a kategóriákat többen is átvették elemzéseik során. GALGÓCZI munkássága a betegségneveink köré fonódik. Azt kutatta, hogy bizonyos betegségek hogyan alakultak szitokszavakká. Ez a vizsgálat nagyban segítette dolgozatomnak azt a részét, amely a káromkodások jelentésváltozását kívánja feldolgozni. Ugyancsak fontos megemlítenem LEKNER ZSUZSANNA munkáját, aki azt vizsgálta, hogy mennyire tekinthetők frazeológiai egységeknek a káromkodások (ZSUPOS 2010). LEKNER kategóriái meghatározóak a kutatásom szempontjából, ezekről a dolgozat egy későbbi részén ejtek szót.

2.2 Szükséges-e megkülönböztetni a szitkozódást a káromkodástól?

Úgy vélem, hogy a fejezet címében zárójelbe tett kérdőjel némi magyarázatra szorul. Az összes szakirodalom, amely a témával foglalkozik, megkülönbözteti a káromkodást a szitkozódástól. A Magyar Néprajzi Lexikon szerint a káromkodások: „Egy része állandósult szókapcsolat, más része a nyelvalakító fantázia pillanatnyi improvizációja; alakilag a szólásokhoz áll közel. A hirtelen felindulás váltja ki, a köznyelvben gyakran élnek vele, funkciója az indulatszavakéhoz hasonlít. A káromkodásban általában egymást, egymás nemzetségét, az Isten és a szentek nevét emlegetik durva, trágár jelzők kíséretében. Formailag néha az átokhoz hasonlóak” (ORTUTAY 1980:81). Ám a lexikon a szitok kifejezésnél egy másik fogalom definíciójához irányít (közvélemény-büntetés), és azon belül magyaráz: „*Szitok, átok, eskü.* Legenyhébb a szitok volt, a szómágia elvén alapuló rossz kívánása, pl. »húzzon össze a vizes görccs«. Ide tartozott az ördöggel vagy a fenével való fenyegetés. Az átok (elkárhoztatás, kiközösítés) súlyosabb volt, mert a nép hite szerint nem lehetett visszavonni, és azt tartották róla, hogy előbb-utóbb beteljesül. Az eskü az asszonyok fenyegetőzése volt. Az átokkal együtt járt sokszor a *kitagadás.*”(ORTUTAY 1982: 332). Egy másik valamivel modernebb felfogás szerint a káromkodás: „A nyelvi agresszió tán a leggyakoribb megnyilatkozási formája. A káromkodók az indulatok olyan hagyományos kinyilvánítói, akik valakit vagy valamit goromba, durva, túlzó, kíméletlen szavakkal, kifejezésekkel gyaláznak, becsmérelnek. Ilyenkor az Isten és a szentek nevét emlegetik trágár jelzők kíséretében. A káromkodás a harag, bosszú, felgyülemlett gyűlölet indulatos megszólaltatása. Megalázzák embertársukat vallási meggyőződésében, támadják anyját, apját, gyermekeit, rokonait — gyakran intim testrészeik emlegetésével. Mindezzel bosszúságot, fájdalmat, kellemetlenséget okoznak. Az indulatok gyors megnyilvánulása,

záporozása megakadályozza az elhangzó rágalmak elleni védekezést, valósággal lebénítja az elszenvedőt.”(ALBERT 2010) Véleményem szerint a szitok és a káromkodás fogalma mára összeolvadt, és a fentebb említett definíciókat a beszélők figyelmen kívül hagyják, a szitkozódásra is a *káromkodás* kifejezést alkalmazzák. A továbbiakban a két külön szó helyett, egységesen a *káromkodás*-t fogom használni.

A *káromkodás* jelensége, úgy vélem önmagában igényel egy átfogóbb definíciót, ám mivel a fogalom maga nem tökéletesen körüljárható, így egyik (jelenlegi) meghatározás sem alkalmas arra, hogy megragadja. *Káromkodás*nak tekinthetünk minden olyan univerzális kifejezést, szintagmát, vagy mondatot (függetlenül verbális), amely nem szituatív. Elsődleges funkciója, adott személy (vagy tárgy) bármilyen nemű verbális vagy non-verbális (például lehet jelnyelvi, de tettelegességig nem fajuló) bántalmazása. Másodlagos funkcióját tekintve lehet: töltelékszó, feszültségvezető (úgynevezett „szelep funkció”), illetve bizonyos szubkultúrákban, kifejezések jelenthetik az összetartozást is. A káromkodás nem szituatív, de előfordulhatnak olyan kommunikációs terek, melyek csökkenthetik a valószínűségét (például egyházi szertartások).

3. A verbális agresszió szerepe és pszichológiája

Ahhoz, hogy a verbális agresszióról beszélhessünk, szükségesnek tartom tisztázni a fogalmát. „Meghatározása nem túlságosan könnyű feladat, mivel számos viselkedésformában jelenhet meg embernél és állatoknál egyaránt. Közös jellemzője azonban minden agresszív viselkedésnek leegyszerűsítve az, hogy az agresszor valamilyen kellemetlenséget okoz, vagy valamilyen averzív ingerrel bombázza a másikat, azaz az agresszió áldozatát.” (BUSS 1971; idézi N. KOLLÁR-SZABÓ 2004) „Nyilván itt ki kell zárunk azokat az eseteket, amikor valaki véletlenül okoz kellemetlenséget a másiknak. Az agresszív viselkedés osztályozásában legalább három szempontot érdemes figyelembe venni:

Aktív vagy passzív agresszió: azaz valamit aktívan tesz az agresszor, vagy valamit egyszerűen nem tesz, vagy akadályt gördít a másik elé. Közvetlen vagy közvetett agresszió: például a másik teste ellen irányul, vagy a másik önértékelését érinti. Fizikai vagy verbális: konkrét fizikai tettben vagy szóban nyilvánul meg. Ilyen értelemben a másik megütése aktív, közvetlen és fizikai agresszió, ugyanakkor egy fontos feladat elvégzésének visszautasítása passzív, közvetett és verbális agresszió. Így értelmezhető egy rosszindulatú pletyka

elterjesztése aktív, közvetett és verbális agresszióknak, a szidalmazás pedig aktív, közvetlen és verbális agresszióknak.” (N. Kollár-Szabó 2004)

3.1 A verbális agresszió fiziológiai háttere

„Az érzelmi arousal-lal együtt járó fiziológiai változások többsége a vegetatív idegrendszer szimpatikus ágának aktivizációjából származik, mivel ez készíti elő a szervezetet a vészreakcióra” (Oatley–Jenkins 2001; Schild 2012: 379; idézi PAP 2014: 45). Ilyenkor változás következik be a különböző életfunkciókban: szív működés, légzés, emésztés, testtartás, mimika, hang, vércukorszint, vérnyomás, vérárvadás, nyáleválasztás, stb. „Az érzelmi jelentős stressz növeli a mellékvesekéreg-hormonok termelését, amelyek elnyomják az immunrendszer működésének bizonyos aspektusait. Ilyenkor gyorsul a szív működés, nő a vérnyomás, szaporább a légzés, emelkedik a vércukorszint, megáll az emésztés és a bélműködés, több lesz az emésztőnedv és a gyomorsav mennyisége” (HÁRDI 2000: 35; idézi PAP 2014:45). Fontos megjegyezni, hogy a nyelvi agresszió folyamatában, ha két vagy több személy vesz részt, ez a fajta fiziológiai hatás minden személyre kihat. A verbális abúzus elszívnedése egy az egész testre kiható „élmény”. Mivel a káromkodás többségében egy improvizációs folyamat, így a hirtelen megnövekedett vérnyomás sok esetben akár szívinfarktushoz is vezethet. Rengeteg energiát képes felőrölni egy konfliktushelyzet, ha nem tudja az ember hogyan kezelje, hiszen minden szituációban két választási lehetőség áll rendelkezésre: az egyik, hogy beleáll a konfliktusba, tehát a kapott káromkodást valamilyen formában viszonzozza, míg a másik reakció, hogy nincs reakció, vagyis nincs „válaszkáromkodás”, egyfajta konfliktuskerülés történik.

3.2 A nyelvi agresszió szociológiai és pszichológiai háttere

Az emberi lét egyik elengedhetetlen feltétele a társas együttéléshez való igazodás, amely olyan ösztönösen él az emberben, mint a táplálkozás vagy a szaporodás. Ennek az együttélésnek vannak szabályai, amelyekhez akarva akaratlan igazodni kell. E szabályokat, már maga ARISZTOTELÉSZ is megfogalmazta a *Nikomakhoszi Etika* című művében. Az ember képes arra, hogy mindentől és mindenkitől elszeparálva egyedül éljen, viszont ha újra társas közegbe kerül, az együttélés szabályait is újra kell tanulnia, újra kell szocializálnia. Az emberek akkor használnak bántó formulákat, ha valamilyen frusztráció éri őket. Ezekben a formulákban olyan tabukat feszegetnek, amelyeket csak úgy

nem, vagy csak igen ritkán használnak. A tabu olyan nyelvi jelenség, amely tiltásra vonatkozik, de véleményem szerint nem pusztán tiltás, hiszen mára ez a kifejezés is átesett egy jelentésváltozáson. Tabunak számíthat egy kellemetlen beszédtema is, nem csupán a durva bántó kifejezések.

A nyelv, mint kommunikációs eszköz már ősidők óta az emberi élet, társas kapcsolatainak része, természetesen ez nem azt jelenti, hogy ne lennének más eszközök is (pl.: non-verbális kommunikáció), de úgy vélem a hangzó nyelv az elsődleges ilyen információs csatornának tekinthető. „A nyelvi interakció tehát belső szükséglet, melyben a beszélő valamiképpen mindig önmagát adja, önképét jeleníti meg, melyen nyomot hagy az ember érzelmi, fiziológiai homeosztázisa és annak hiánya is. Éppen ezért a nyelvi bántalmazás, ami tulajdonképpen áldozat önképe elleni támadás, azt a célt teszi semmivé, amire az egész emberi psziché szerveződik, vagyis, hogy az egyik személy a másik személlyel kiegyensúlyozott kapcsolatba kerüljön.”(PAP: 2014) A nyelv egyfajta hatalmi eszköz is, mely képes arra, hogy használója befolyással legyen a hallgatók gondolkodására, értékítéletére stb. Nem csupán az érintkezés, a tudás eszköze, az ember nemcsak azért beszél, hogy megértsék, hanem azért is, hogy higgyenek neki, engedelmeskedjenek neki, tiszteljék, megkülönböztessék. (BOURDIEU 1978: 6; idézi PAP 2014: 53) Úgy vélem, hogy a nyelv ilyen szempontból a pszichológiai hadviselés egyik legfőbb kelléke, melynek célja minden esetben valamilyen hatás elérése, legyen az egy termék értékesítése, egy bók, vagy akár egy verbális konfliktus kezelése, illetve lekezelése. Véleményem szerint a verbális agresszióknak két fontos feladata van, az egyik a fizikai konfliktus megelőzése, tehát egyfajta „villámhárító” szerep, a másik pedig a fizikai agresszió előidézésének első fontos lépcsőfoka. Természetesen vannak olyan emberek, akiknek, egy a testben hibásan lezajló kémiai folyamat miatt, agresszív megnyilvánulásaik vannak, ezt a betegséget Tourette-szindrómának¹ nevezzük.

---

¹ A Gilles de la Tourette tünetegyüttes, avagy Tourette szindróma, esetleg TS egy régóta ismert neurológiai betegség.: tudományos publikációban először 1825-ben került megemlítésre, és arról a francia orvosról kapta nevét, aki először írta le alaposan: George Gilles de la Tourette-ről.

4. 1. vizsgálat

4.1 Elméleti háttér

Dolgozatom a szociolingvisztika azon alapgondolatára épül, mely formulát választja, a beszélő bizonyos szituációban. Szükségesnek tartom a kulcsfogalmak tisztázását ebben a fejezetben. A szociolingvisztika definíciója PETER TRUDGILL (1997) szerint: „A nyelv és a társadalom összefüggéseit vizsgáló területek közül azoknak az összefoglaló neve, amelyek célja nem pusztán a társadalom tanulmányozása, mint például az etnometodológiáé. A szociolingvisztikai kutatások az emberi nyelv természetét szeretnék jobban megérteni, mégpedig azáltal, hogy a nyelvet annak társas környezetében vizsgálják, és/vagy céljuk, hogy eljussanak a nyelv és társadalom viszonyának és kölcsönhatásának jobb megértéséhez. A szociolingvisztikához tartozik az *antropológiai nyelvészet*, a *dialektológia*, a *diskurzuselemzés*, a *beszélésnéprajz*, a *geolingvisztika*, a *nyelvi érintkezések tanulmányozása*, a *szekuláris nyelvészet*, a *nyelv-szociálpszichológia* és a *nyelvszociológia*.” Úgy gondolom, hogy ma már ebbe a felsorolásba beletartozik a pszicholingvisztika tudománya is. Nevéből adódóan arra következtethetünk, hogy csak a pszichológia és a nyelvészet tudománya, ám erről sokkal többről van szó. A pszicholingvisztika interdiszciplináris tudományág, mely a nyelvelsajátítás folyamatán keresztül a Szintén TRUDGILL (1992/1997) nevéhez köthető a következő gondolat is: „Az a szemlélet, amely különösen William Labov amerikai nyelvész nevéhez fűződik, és amely szerint a szociolingvisztika nem más mint módszer – a nyelvészet művelésének egy módja. Olykor *kvantitatív szociolingvisztikának* vagy – pontatlanul – *korrelációs szociolingvisztikának* is nevezik. A szekuláris nyelvészet által kitűzött célok nem különböznek a más típusú nyelvészeti megközelítések által kitűzött céloktól, de azon az elven nyugszanak, hogy a nyelvészeti hipotéziseket és elméleteket az *alapnyelvi változatok* elemzésére kell építeni, mert ezek azok, amelyeket a hétköznapi emberek (a nem-nyelvészek) mindennapi társas környezetükben használnak. E szemlélet szerint azt a fajta kutatást, amit a nyelvész az íróasztala mögött, saját nyelvének dialektusát vizsgálva intuíciói alapján végez, ki kell egészítenie és ellenőriznie kell olyan munkának, amely valóságos nyelv valóságos környezetéből származó (általában magnóra rögzített) adatain nyugszik.” Természetesen az utóbbi tíz évben már annyit fejlődött a technika, hogy módunkban áll több eszközt használni, úgy mint például a diktafon, a kamera, a

mobiltelefon, vagy az online közösségi háló. Nyilván az eszköz kiválasztása attól függ, hogy a nyelvész mit szeretne vizsgálni, mi az amivel a kellő adatmennyiséget be tudja gyűjteni, és kiértékelni. SÁNDOR KLÁRA (1999) *Szociolingvisztikai alapismeretek* című tanulmányában igyekszik magyarázni a TRUDGILL által megfogalmazott definíciót a következőképpen: „Ez a kissé elnagyolt felsorolás azt sejteti, hogy a szociolingvisztika három dologban tér el a nyelvtudomány hagyományos ágazataitól: először is abban, hogy nemcsak a nyelvre mint zárt jelrendszerre figyel, hanem a nyelv társas vonatkozásaival is foglalkozik; másodsorban abban, hogy nem egyetlen ágazat, hanem több területet összefoglaló neve; harmadszor pedig abban, hogy a felsorolt területek mindegyike akkor kutatható a legsikeresebben, ha a jelenkori nyelvállapotot vizsgáljuk. Most eszünkbe juthat, hogy a magyar terminológiában a szociolingvisztika kifejezéshez gyakran társult a *beszélt nyelvi, élőnyelvi kifejezés*. Az első nem sok értelmet látszik fölmutatni. ha arra gondolunk, hogy a nyelv, lényegéből adódóan, csak beszéd formájában létezik: a holt nyelvek, amelyek szövegek formájában maradtak fenn, szintén egy beszédformában írott beszéd formájában maradtak ránk. De ne hamarkodjunk el az ítéletet: a beszélt nyelvi, ahol fölbukkan (például a *Beszélt nyelvi tanulmányok* című kötet címében, KONTRA szerk. 1988), azt hangsúlyozza, hogy hagyományoktól eltérően a leírt vizsgálat nem az írott nyelvre, hanem a szóbeli közlésekre irányult. Az élőnyelvi pedig általában valami olyasmit jelöl, hogy a vizsgált korpusz a valóságos nyelvből származik, nem pedig a nyelvészek által kreált példamondatok összessége.” SÁNDOR utolsó mondatát, talán tekinthetnénk egyfajta fricskának a generatív nyelvészet irányába, ám ennek a dolgozatnak nem tiszte pálcát törni a nyelvészet egyik ága felett sem.

További fontos fogalom még a látszólagos-idővizsgálat, amely szintén TRUDGILL által lett megfogalmazva. „Látszólagosidő-vizsgálat: A nyelvi változások olyan vizsgálata, amely lejátszódásuk idején kísérli meg megfigyelni a változásokat. Nem a tényleges időben (l. valóságosidő-vizsgálat) vizsgálja őket, hanem egy adott közösség idősebb és fiatalabb tagjainak beszédét hasonlítja össze; s föltételezi, hogy a kettő közti különbségek a közösség dialektusában éppen zajló nyelvi változások lenyomatai: hogy az idősebbek a régi, a fiatalabbak az újabb formát használják. Ahogy a kifejezést és a vizsgálati formát bevezető William Labov rámutatott, fontos, hogy az összehasonlítások képesek legyenek megkülönböztetni a folyamatban lévő nyelvi változások okozta korosztály-különbségeket azoktól az eltérésektől, amelyeket az életkori változás idéz elő.” (TRUDGILL 1992/1997: 47, 88; idézi KONTRA 2012).

4.2 A vizsgálat módszere és célja

Kutatásom pontosan arra keresi a választ, hogy az adatközlők, mely káromkodási formát választják adott szituációban. Hogy a kérdésekre választ kapjak két kérdőívet készítettem, amelyet a Facebook közösségi oldalon minden érdeklődő számára elérhetővé tettem. Úgy gondolom, hogy a technológia fejlődése nagyban segítette a munkámat, hiszen ez egy sokkal gyorsabb és hatékonyabb módszer az adatok begyűjtésére. A tapasztalat azt mutatja, hogy az emberek szívesebben válaszolnak bármilyen kérdésre, ha nem személyesen teszik fel nekik a kérdéseket. Természetesen ennek a vizsgálati módszernek is megvannak az előnyei és hátrányai. Előny például a gyors adatáramlás, illetve alapvetően az, hogy nem papír alapon történik, hanem az informatika útján, így a kapott számokat is könnyebb feldolgozni, valamint az adatközlők színes tárháza áll rendelkezésünkre. Ebből az utóbbi tulajdonságából fakadhat talán a hátránya is, mivel az anonimitáshoz még arctalanság is társul, felmerülhet az a probléma, hogy az adatközlő a kifejtendő kérdéseket átugorja, vagy nem megy végig a kérdőíven, esetleg hamis adatokat szolgáltat.

Vélhetően a téma népszerűségének hála, mindösszesen három nap alatt több ezer kitöltés érkezett vissza. Rengetegen érdeklődtek az eredmények iránt. Az online kérdőív mindenki számára nyitott volt, bárki kitölthette. Nem szabtam határt sem korban, sem nemben, sem iskolázottságban. Ennek egyetlen oka volt éspedig az, hogy igyekeztem minél nagyobb spektrumú eredményeket kapni. Így megfigyelhető a válaszadók skálája. Az adatközlők egy két részből álló kérdőívet töltöttek ki. Az első részben az általános demográfiai kérdéseken túl (kor, nem, lakóhely stb.) rákérdeztem még a vallási hovatartozásra, illetve arra, hogy a válaszadók aktívan gyakorolják-e vallásukat. Ezt azért tartottam fontosnak, mert úgy vélem, hogy nem létezik olyan vallás a Földön, amely megtűrné a káromkodások használatát. Természetesen minden vallás szempontjából más és más számít káromkodásnak, mivel eltérően gondolkodnak a felsőbb hatalom létéről és elnevezéséről, illetve más elvek és szabályok irányítanak egy-egy csoportot. Úgy gondolom, hogy teljesen mindegy, hogy Istennek, Allahnak vagy akár Thornak nevezi egy adott közösség azt, akihez vagy akikhez imádkozik, ezek káromlása nem elfogadott semmilyen szempontból.

A kérdőív második részében az adatközlők, egy hatvan káromkodásból álló listát kaptak, amelyeket hat szempont szerint kellett bekategorizálniuk a következőképpen:

- Nem ismerem

- Ismerem, de nem használom
- Ismerem, de csak akkor használom, ha dühös vagyok
- Ismerem, de csak otthon barátok között használom
- Ismerem és tágabb körben (iskola, munkahely) használom
- Ismerem és nyilvánosan (utcán, boltban) is használom

Még a lista elkészítése előtt a káromkodásokat kategóriákra osztottam, ám ezt szándékosan nem jelöltem a kérdőívben. LEKNER ZSUZSANNA 1999-es munkájában öt kategóriát állapít meg (9-10.) úgy mint:

1. Régi betegségnevek
2. A hitvilág szavai
3. Állatvilágból átvett szavak
4. Testi funciók
5. Rokonságnevek

Véleményem szerint a LEKNER-féle szempontrendszer autenticitása megkérdőjelezhető, hiszen az, amit ő a testi funciók és a rokonságnevek kategóriájába sorol, sok esetben átfedésben áll egymással. Példaként hozza a testi funcióknál ZSUPOS gyűjteményéből (1993) a *baszom a lányát* kifejezést, majd a rokonságneveknél TÖRÖK GÁBOR munkájából említi a *kurva legyen az Anya* káromkodást. Az első példánál a *lányát* rokonságnév, míg a másodiknál a *kurva*, mint foglalkozás testi funciókat lát el. „A káromkodások felosztásának ez csak egy lehetséges szempontja, a kifejezésekben fellelhető kulcsszavak rendszerezésén alapul.” (LEKNER 1999:10) Ebből kiindulva saját kategóriákat állapítottam meg a következő szempontok szerint:

1. **A hitvilág szavai:** azok a kifejezések, amelyek a vallásra irányulnak vagy tartalmazzák valamely vallásban szereplő személy, állat vagy tárgy nevét (például *A kurva Istenedet! Kurva Isten faszát, Ördög vigyen el! Mennykő csapjon beléd!*). Természetesen itt is adódhatnak olyan kivételek, melyek nem feltétlenül nevezik meg az adott vallást, vallásban szereplő személyt vagy tárgyat, ám mégis tudni lehet, hogy mely vallásra irányul a durva kifejezés (például *kecskebaszó, ebadta*).
2. **Betegségnevek:** idetartoznak azok a káromkodások, melyek jelentésváltozáson estek át, és mára már kevésbé bántó szerepük van, tehát eufemizálódtak (például *nyavalya, franc, fene, A görcs húzzon össze!*). Valamint azok a betegségnevek, amelyek még

bántónak számítanak (például *Rák egye ki a gyomrod! Gyűrűd legyen, de ujjad egy se! A rohadás álljon beléd!*).

3. **Állatvilágból átvett szavak:** minden olyan kifejezés, amely tartalmazza valamely állat nevét. Ebben az esetben a formula többnyire utal az állat egy-egy tulajdonságára (például *buta tyúk, dagadt tehén, kutyafáját*), mely tulajdonság az emberre metaforikus formában értendő.
4. **Testi funkciók:** ebbe a kategóriába sorolom az összes olyan káromkodást, amely az emberi test valamely részét használja fel szexuális, vagy valamely anatómiai funkció említésével (például *Szarok a szádba! Szopd le a faszt! Baszódj meg!*).

Mint látható a kategóriák nem sokban tértek el a lekneri elképzeléstől, mindösszesen annyi a különbség, hogy a rokonságneveket csoportját „beleolvasztottam” a másik négy kategóriába. Felmerülhet a kérdés, hogy miért konkrét kifejezéseket használtam a lekérdezés során. Erre a válasz egészen egyszerű: olyan káromkodásokkal szerettem volna dolgozni, amiket ismerek és tisztában vagyok vele, hogy mely kategóriába tartoznak.

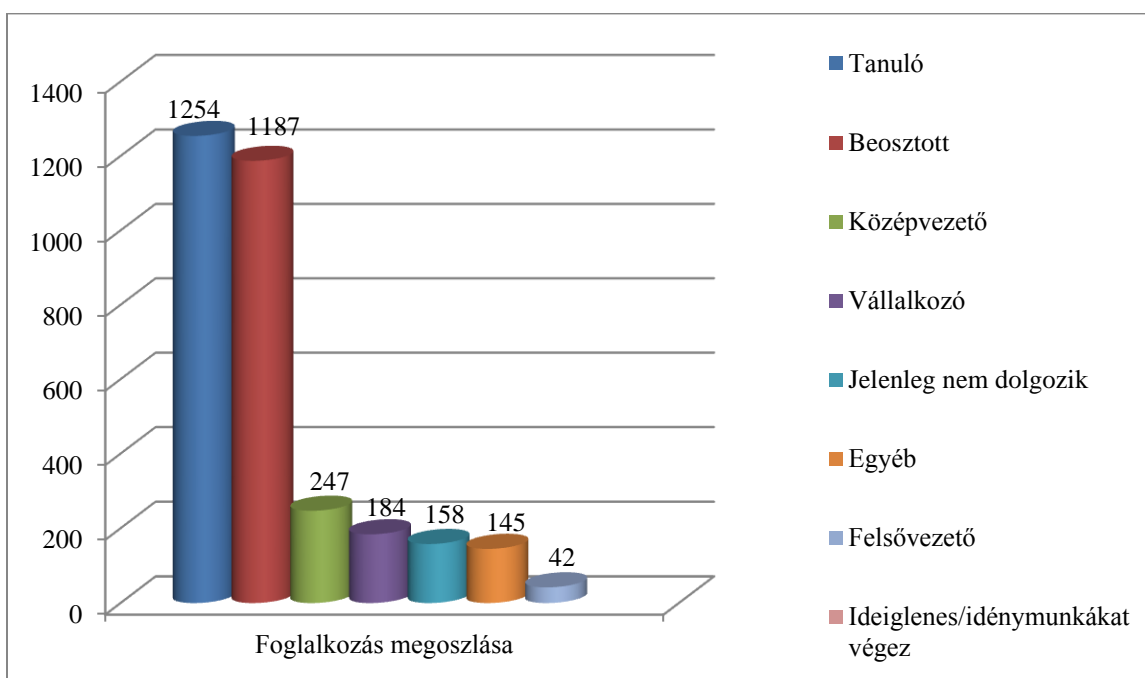
Az eredményeimet az IBM SPSS nevű szoftverrel értékeltem ki. „Az SPSS hasonlóan több Windows programhoz többablakos technikával dolgozik. Külön ablakban kezelhetjük az adatbázist, mely leginkább egy táblázatkezelő adatbázishoz hasonlít, külön ablakban jelenik meg az eredmény, és külön-külön ablakban szerkeszthetjük a syntaxokat és szkripteket.”(HUZSVAI-VINCZE 2012) Tehát a bevitt adatokat a program százalékos arányban, vagy átlagban számítja ki. A kapott eredményeket szemléltetésként diagramokon ábrázoltam. Vizsgálatom célja, hogy képet kaphassunk a magyar káromkodási szokásokról, ezt levetítve nemre, korra, vallási hovatartozásra, ismeretségi szintre, és iskolázottságra. Mivel ez egy önbevalláson alapuló kutatás, így nem kaphatok teljes képet a magyar nyelvhasználók tényleges szokásairól. Azokat az adatokat dolgoztam fel, amelyeket az adatközlők bevallanak, és ezek az adatok sok esetben nem reálisak.

4.3 Hipotézisek és válaszok

A kérdőív elkészülését megelőzően kérdéseket tettem fel, melyeket még az adatok beérkezése előtt megválaszoltam. A várható adatokkal kapcsolatban voltak előfeltevéseim. hat kérdéshez, hat hipotézis társul, amelyeket a feldolgozott eredmények tudatában valószínűsíteni tudok.

4.3.1 Alaphipotézis

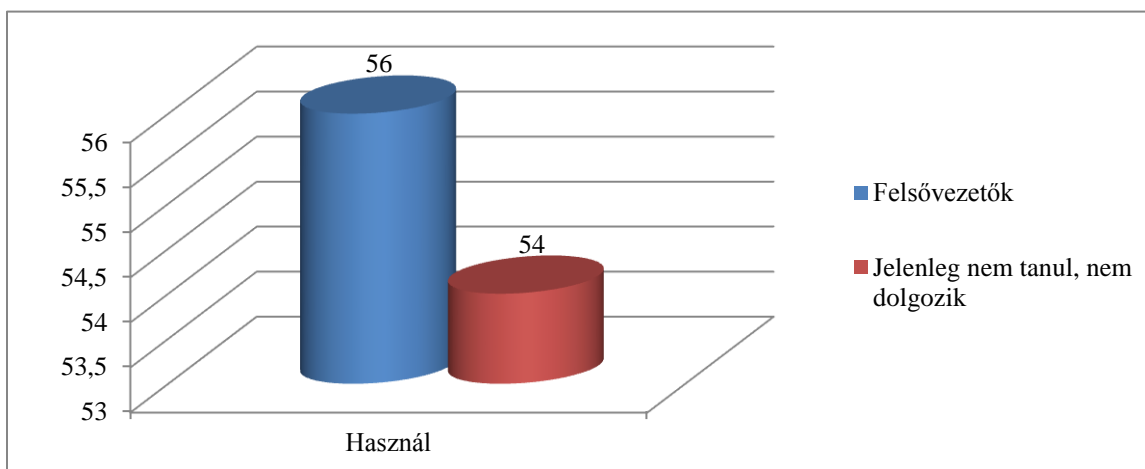
Felmerülhet a kérdés, hogy miért épp az alábbi témakörökre kérdeztem rá. Azért ezeket a kutatási kérdéseket választottam, mert úgy vélem, hogy a munkaerő piaci helyzetet pozitívan befolyásoló tényezők (pl. nem, iskolázottság), befolyásolják a káromkodásokkal kapcsolatos magatartást, tehát az alap hipotézisem, hogy azok akik előnyösebb munkaerő piaci helyzetben vannak több káromkodást használnak, illetve többet is ismernek. Hogy átláthatóbb legyen az előfeltevés ábrát készítettem:

1. ábra

A fent látható diagramon látható, hogy a kutatásban résztvevők foglalkozásának az aránya főre levetítve. Igazán szignifikáns eltérés a beosztottak és a középvezetők között figyelhető meg.

A kérdésre, hogy mely beosztásban használják a legtöbb káromkodást az alábbi ábrán található számok adtak választ.

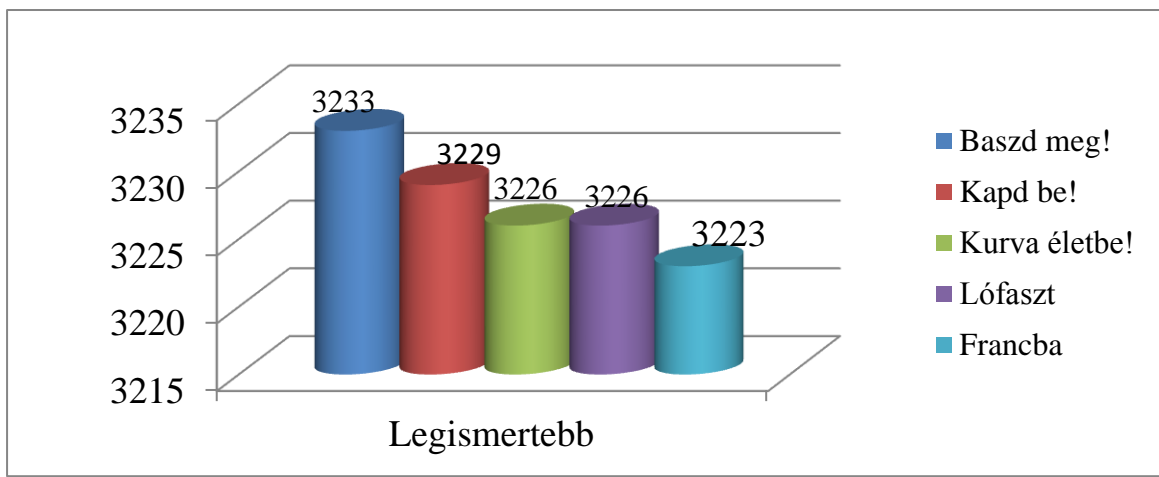
2. ábra

Amint a statisztika alapján látható a felsővezetők a megadott hatvan kifejezésből, ötvenhatot használnak, így ők állnak az élen, míg a legkevesebbet - csak minimális eltéréssel – azok, akik nem dolgoznak és nem is dolgoznak. A kapott számok alapján a következő mondható el: azok, akik előnyösebb munkaerő-piaci helyzetben vannak, több káromkodást használnak, mint azok, akik jelenleg nem is dolgoznak és nem is tanulnak.

I. Hipotézis

Első kérdésem a káromkodások ismertségére irányult. Arra voltam kíváncsi, hogy a hatvan kifejezésből álló listából az adatközlők számára melyik a legismertebb és a legkevésbé ismert káromkodás. Előfeltevésem a kérdés megválaszolásakor az volt, hogy az adatközlők nagy része az alábbiakat fogja előnyben részesíteni: *Baszd meg! Rohadj meg! seggfej, faszfej, ribanc*. A hipotézis megállapításakor mindösszesen saját tapasztalataimra támaszkodtam. Egész egyszerűen feltettem azt a kérdést, hogy mi az, amit nap mint nap hall az ember. Hiszen hányszor halljuk, hogy *Baszd meg!* sokszor minden ok nélkül. Úgy gondolom, hogy konkrétan ez a kifejezés egyfajta hiátustöltő szerepet² játszik a beszélt nyelvben, melyet az írott nyelv egyre inkább átvesz.

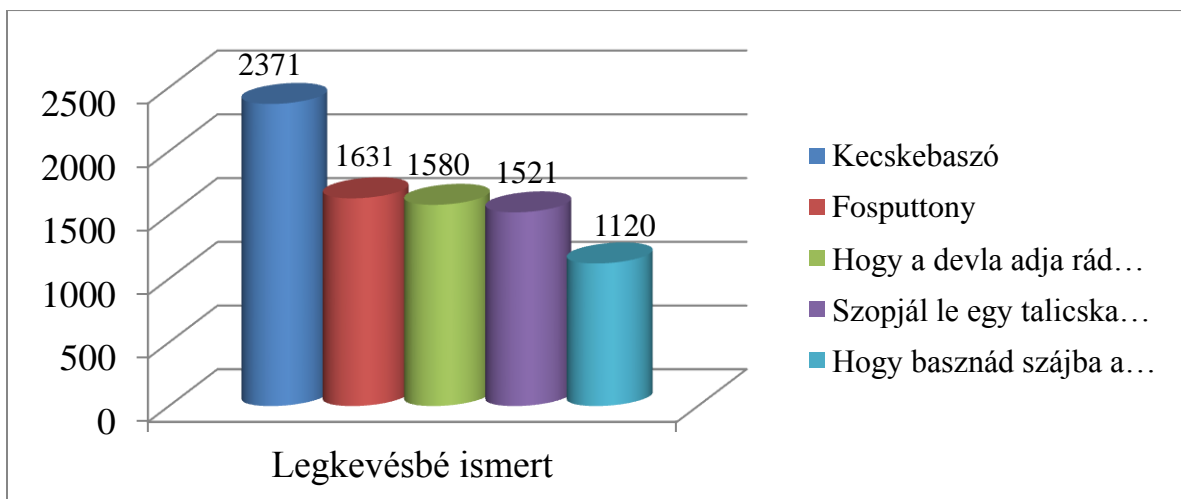
² Ezalatt értem azokat a káromkodásokat, amelyek funkciója elsősorban nem a bántalmazás, szimplán egy szituációs rés kitöltése (például *Baszd meg, de fáj a fejem!*), a mondat szerkezet nem kívánna meg a használatát, viszont a „szelep-funkció” ebben az esetben is fellép. Így a hiátustöltő szerep bizonyos értelemben feszültség levezetés céljával is szolgálhat.

3. ábra

Hogy szemléltessem az eredményeimet diagramot készítettem, az oszlopokon a számok azt jelölik, hogy a 3238 adatközlőből hányan jelölték azt, hogy az adott kifejezést ismerik. Viszonyítási alapként kiválasztottam, az öt legismertebb összetételt. Ahogy a fenti ábrán látható, a legismertebb káromkodás a *Baszd meg!*(3233), minimálisan lemaradva a *Kapd be!*(3229), ezt követi az azonos ismeretségű *Kurva életbe!*(3226), és *lófaszt*(3226), majd a *francba*(3223). A számok között nagyon kicsi az eltérés, megfigyelhető, hogy a *Kurva életbe!* kifejezés kivételével mind a négy káromkodás két szótagú. Úgy gondolom erre a káromkodások improvizációs jellege a magyarázat. Ha egy erős impulzus éri az embert, elég nagy valószínűséggel egy rövid, két-három szótagos szót vagy szintagmát fog választani. A legismertebb kifejezések nagy része a testi funkciók kategóriájába tartozik, míg a fennmaradó kettő a betegség és az állatvilág csoportjába.

A legkevésbé ismert trágár szavakról is ábrát készítettem:

4. ábra

Az 5 legkevésbé ismert káromkodás az 5. a *kecskébaszó*, negyedik a *fosputtony*, 3. a *Hogy a devla adja rád az utolsó kabátot!*, a 2. a *Szopjál le egy talicska aprómajmot!*, és az

adatközlők által legkevésbé ismert kategóriába sorolt kifejezés a *Hogy basznád szájba a vacogó fogú cápát!*

II. Hipotézis

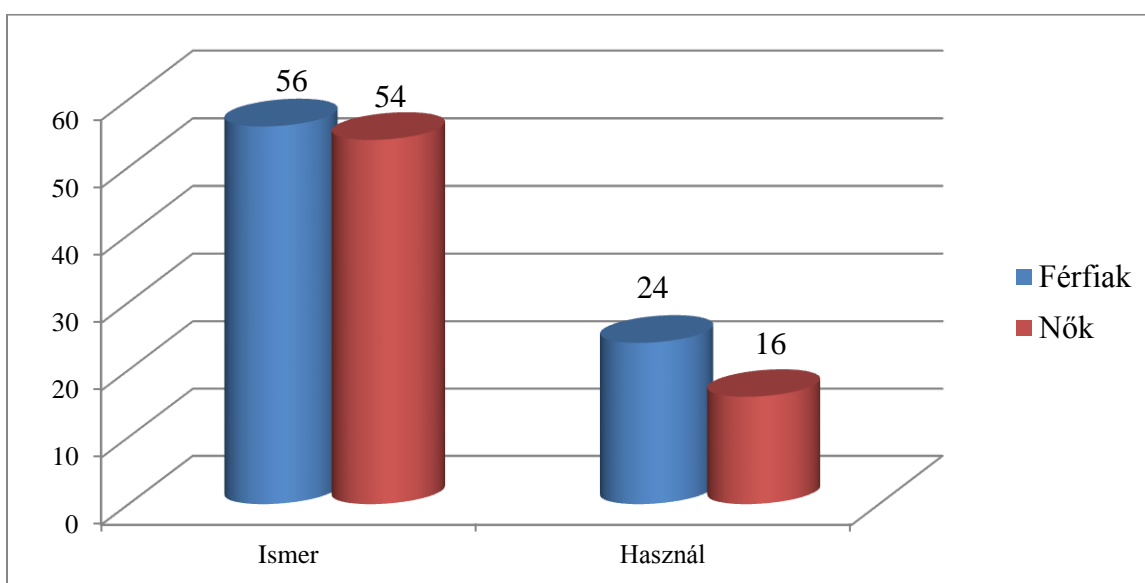
Második kérdésem a női és férfi szerepekre irányult. Az érdekelt, hogy a nők vagy a férfiak ismerik-e a legtöbb káromkodást, illetve melyik nem az, amelyik a legtöbb trágár szót használja. Csak a használat gyakoriságára voltak biztosabb előfeltevéseim, mivel az ismertség az ember egy implicit tulajdonsága, melyet csupán találgatni lehet. Hipotézisem az volt, hogy a legtöbb durva szót a férfiak használják, ez természetesen nem azt jelenti, hogy a nők nem káromkodnak, csak azt, hogy kevesebbet. Ezt a kijelentésemet a társadalmi konvenciók azok részére alapozom, amely szerint a nőknek alapvetően nem illik káromkodni. Hányszor találkoztunk azzal mondattal, hogy „*Egy nő ne káromkodjon!*” vagy azzal, hogy „*Egy kislánynak nem illik így beszélni!*” A közösségi oldalakon többször szembetalálkoztunk azzal a viccel, ahogy két nő beszélget a következőképpen:

– *Le kellene szoknom a káromkodásról.*

– *Miért?*

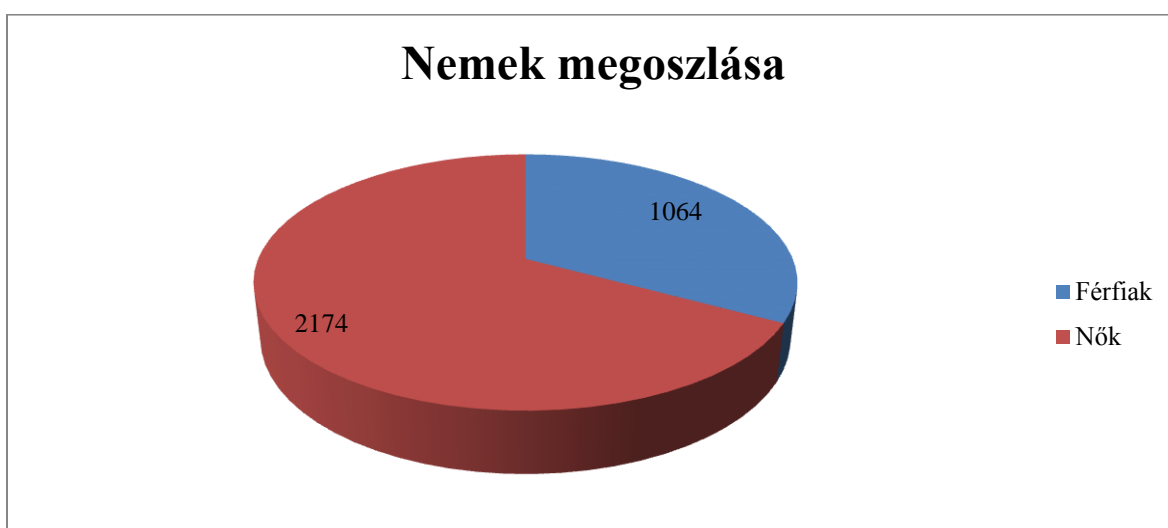
– *Mert kurvára nem nőies baszd meg, azért!*

A humor forrása jelen esetben, a nőktől elvárt magatartás hiánya.

5. ábra

A nemek megoszlásakor a fenti diagram számai azt jelentik, hogy a megadott hatvan káromkodásból a férfiak átlagosan 56 kifejezést ismernek, míg a nők esetében ez a szám átlagosan 54. Amint látható, különbséget tettem az ismert és a használt kategóriák között. Ez annyit jelent, hogy a válaszadók a kifejezések bekezelésakor választhatták azt is, hogy ismerik ugyan az adott kifejezést, de nem használják. A legtöbb káromkodást a férfiak alkalmazzák átlagosan huszonnégyet, a nők lényegesen le vannak maradva, átlagosan tizenhat formulát használnak. Véleményem szerint a férfi és női káromkodási szokások témaköre akár egy teljesen új különálló kutatásnak adhat táptalajt.

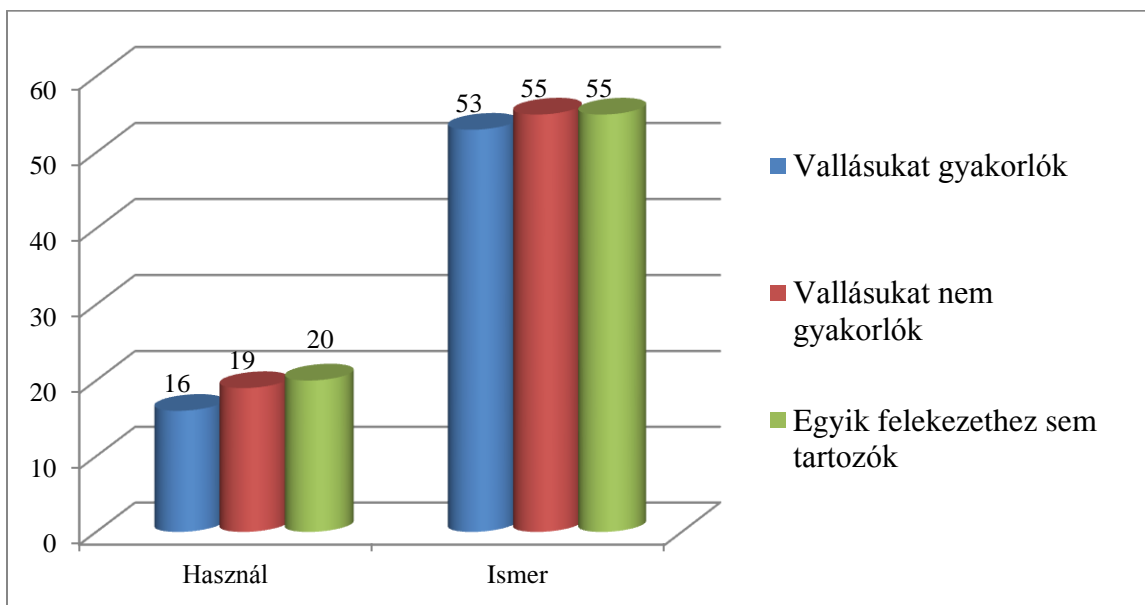
6. ábra

A kutatásban (2174 fő) túlnyomó többségben nők vettek részt, míg a férfiak csupán egy harmad részben (1064) képviselték magukat.

III. Hipotézis

A harmadik kérdésem a vallásra irányult, az érdekelt hogy a magukat vallásosnak jelölő válaszadók káromkodnak többet vagy azok, akik saját bevallásuk szerint nem tartoznak egyik felekezethez sem, illetve azok akik vallásosak ugyan, de nem gyakorolják azt. Hipotézisem ez esetben talán nem meglepő, hiszen azt feltételezhetjük, hogy egy vallásos ember nem káromkodik (legalábbis nem annyit mint egy nem vallásos, vagy vallását aktívan nem gyakorló személy). Úgy gondolom, hogy a vallásukat aktívan gyakorló személyeknél, a családalapításra való hajlandóság sokkal magasabb, mint a vallásukat nem gyakorlók, illetve egyik felekezethez sem tartozók körében (legfőképpen abban az esetben, ha az adott személy nő), a családalapítás prioritása negatív befolyásoló tényezőként jelenik

meg. Előfeltevésém tehát ebben az esetben az, hogy azok ismernek és használnak több káromkodást, akik magukat egyik felekezethez sem tartozónak vallották, mivel a vallásosság negatívan befolyásolja a munkaerő-piaci helyzetet. Az adatok alapján a következő eredmény figyelhető meg:

7. ábra

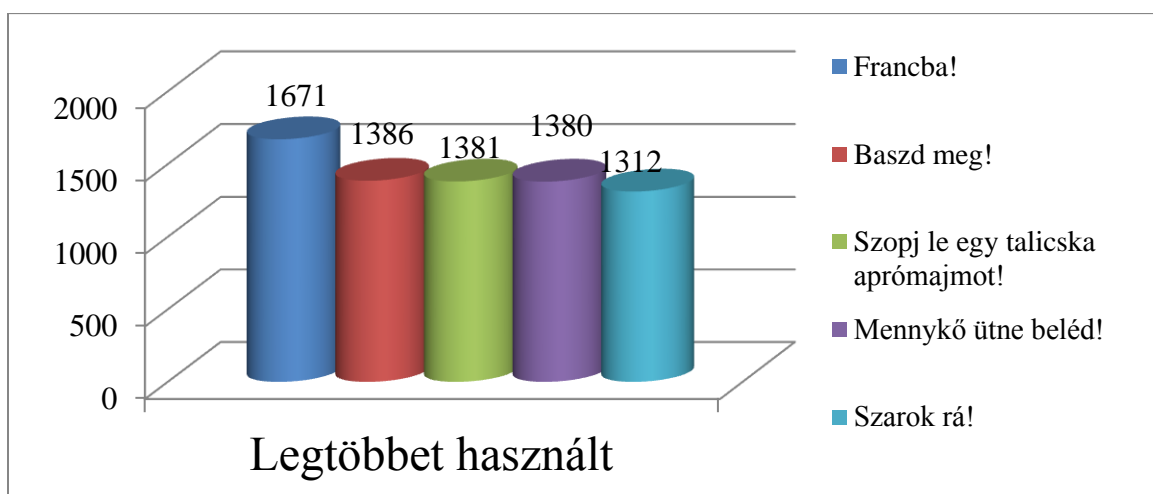
A fenti ábra szerint a magukat aktív vallásgyakorlónak vallók, a kifejezések közül átlagosan ötvenhárom jelöltek ismertnek, ám csak tizenkilencet használnak, a vallásukat nem gyakorlók valamivel többet ötvenötöt ismernek és tizenkilencet alkalmaznak. Ez a szám mindösszesen eggyel tér el az egyik felekezethez sem tartozókéétól, ugyanis az ebbe a kategóriába tartozók a káromkodások közül ugyanannyit (ötvenötöt) használnak, pusztán az ismert kifejezéseknél figyelhető meg eltérés (húsz).

Megfigyelhető az is, hogy a vallásukat aktívan gyakorlók alapvetően a testi funkciókkal kapcsolatos káromkodásokat részesítették előnyben (például *Baszd meg! Kurva életbe! Szarok rá!*), míg a hitvilággal kapcsolatba hozható trágár formákat a legkevésbé. Ez alapján az mondható, hogy a vallásukat gyakorló emberek kevesebbet káromkodnak a vallásukat nem gyakorló, illetve nem vallásos társaiknál.

IV. Hipotézis

Kutatásomban vizsgálni kívántam még azt is, hogy melyek azok a trágár kifejezések, amelyeket az adatközlők legtöbbször használnak nyilvánosan (utcán, boltban). Ebben az

esetben ismét a társadalmi konvenciókra alapozva az volt a hipotézisem, hogy mivel az emberek általánosságban igyekeznek nyilvánosan tartani magukat ahhoz, hogy közösségben az illendőség megkívánja a trágár kifejezések használatának minimálisra csökkentését. Így a hipotézisem az, hogy a válaszadók feltehetőleg az archaikusabb, kevésbé bántóbb, már jelentésváltozáson átesett, finomabb, rövid formát fogják előnyben részesíteni. A kapott adatok alapján a következő figyelhető meg az ábrán:

8. ábra

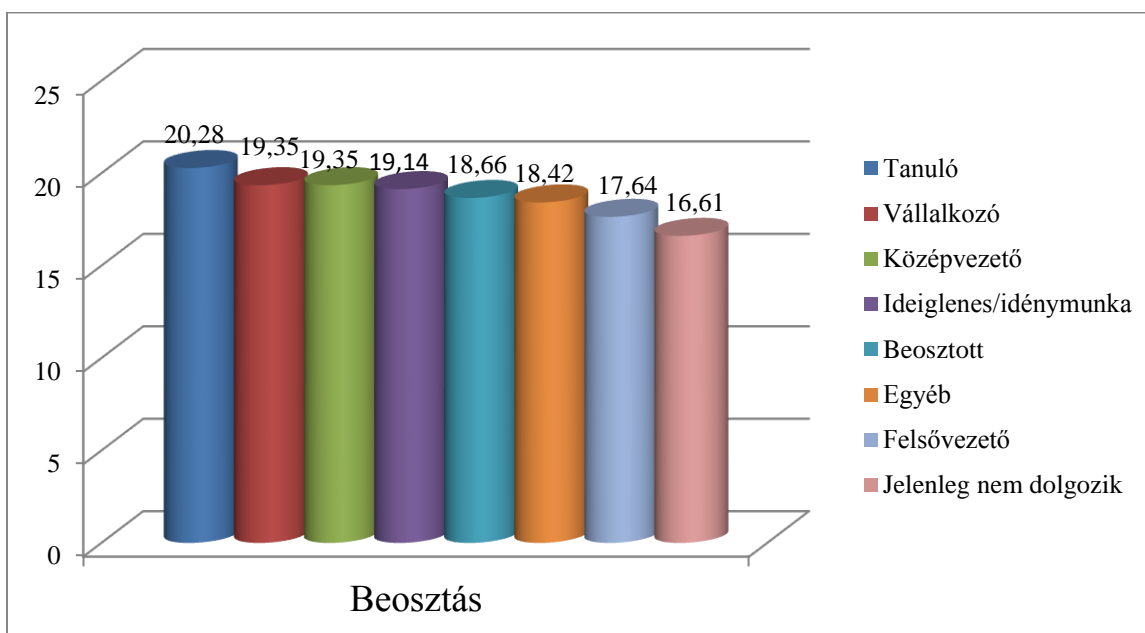
Az eredmények részben igazolják az előfeltevést, mely szerint a rövid archaikus forma volt a válaszadók által legpreferáltabb. A nyilvánosan legtöbbet használt kifejezés a *francba*³, amit az adatközlőknek valamivel több, mint a fele (1671) sorolt a nyilvánosan használt kategóriába. Hasonlóan az előző ábrához itt is az öt legtöbbet alkalmazott kifejezéssel szemléltetem az eredményeket. A második a *Baszd meg!*(1386), harmadik a *Szopj le egy talicska aprómajmot!*(1381), negyedik a *Mennykő ütne beléd!*(1380), az 5. káromkodás pedig a *Szarok rá!*(1312). A nyilvánosan legtöbbet használt kifejezések esetében elmondható, hogy nincs legpreferáltabb kategória.

V. Hipotézis

Ötödik kutatási kérdésem az volt, hogy az iskolázottság mennyire tükrözi a káromkodások használatát, a legtöbb káromkodást mely beosztásban használják. Alaphipotézisemből

³ vérbaj', 'szitkozódás eleme': *menj a francba!* A *franc* nyavalya szókapcsolatból önállósult a fenti első jelentésben. Az elnevezés oka, hogy az Amerikából behurcolt betegség európai elterjedését a kora újkori francia hadjáratoknak tulajdonították, a franciák egyébként is régtől buja emberek hírében álltak. A betegség mint szitkozódás eleme mindennapos: törje ki a nyavalya, egye meg a rosseb! Első jelentésében a ~ már elavult.

kiindulva az volt az előfeltevésem, hogy a magasabb beosztásban lévők – lévén a jobb munkaerő-piaci helyzetnek, illetve az iskolázottságnak – használják a legkevesebb káromkodást, míg a legtöbbet azok, akik nem dolgoznak és nem is tanulnak.

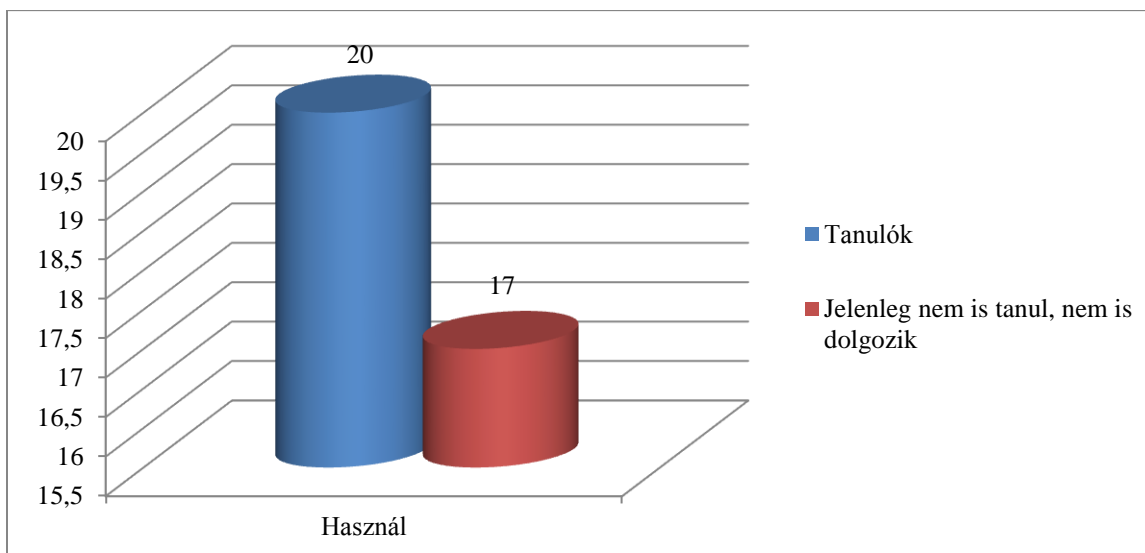

9. ábra

A legtöbb káromkodást a tanulók használják. Az általuk legpreferáltabb kategória a testi funkciók (például *Baszd meg! Kurva életbe! Szarok rá!*) a második a hitvilággal kapcsolatos kifejezések (például *Te jó isten! Isten bassza meg! Kurva eget!*), harmadikként az állatvilágból vett kifejezéseket választották (például *lófaszt, lónak a faszát, Macska rúgja meg!*), legkevésbé a betegségekkel kapcsolatos (például *francba, fene egye meg, nyomorék*).

VI. Hipotézis

Hatodikként az adatközlők iskolázottságának kérdését vizsgáltam. Előfeltevésem az volt, hogy a magasabban képzett válaszadók feltehetően kevesebb káromkodást használnak, mint alacsonyabb végzettségű társaik. Véleményem szerint a magasabb végzettséggel rendelkező adatközlők épp a képzettségük okán kevesebb káromkodást alkalmaznak a kommunikációjuk során. Az alábbi diagramon a két szélsőséges értéket ábrázoltam. Mint alább látható, a legtöbb káromkodást a tanulók használják átlagosan húsz kifejezést, míg a legkevesebbet azok, akik jelenleg nem dolgoznak és nem is tanulnak átlagban ez tizenhét.

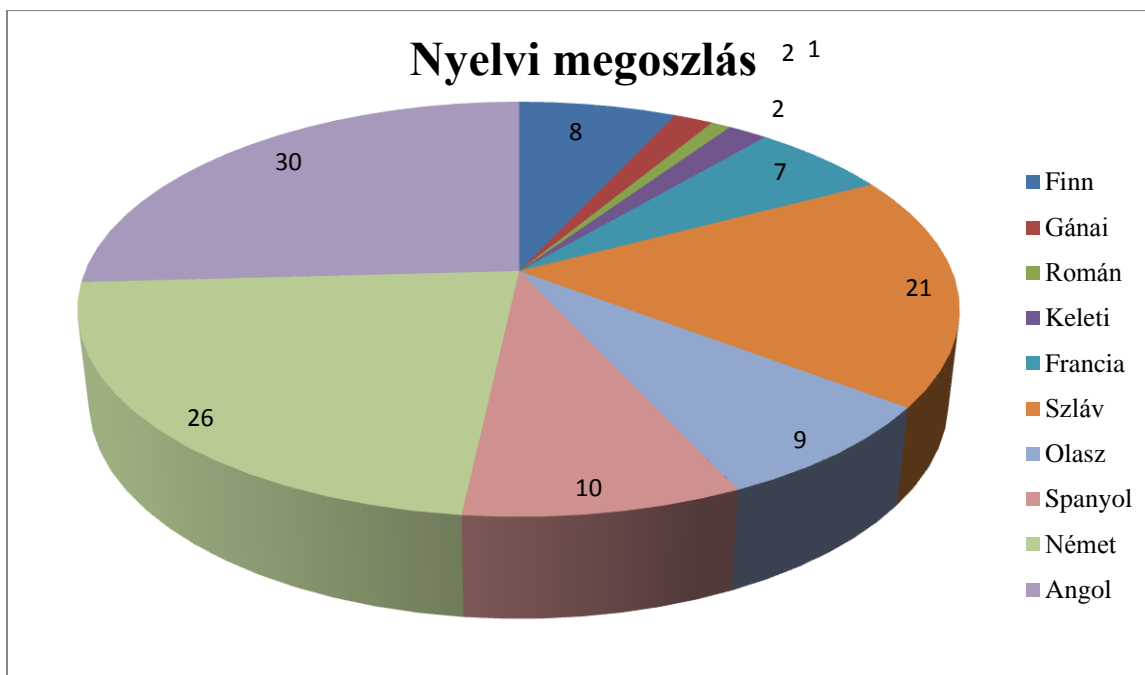
10. ábra

4.3 Idegen nyelvi kifejezések

Dolgozatomnak ebben a fejezetében az idegen nyelvi káromkodásokkal foglalkozom. Kérdőívem utolsó két kérdésében arra voltam kíváncsi, hogy adatközlőim milyen idegen nyelvből átvett trágár szavakat alkalmaznak, magyar szövegbe ágyazva. Természetesen itt elsősorban arra voltam kíváncsi, hogy a válaszadók nyelvérzéke, mely szavakra jelzi az idegenséget. A kérdőív készítése során, olyan idegen szavakat is a listába tettem, amelyeket nyelvünk már teljes mértékben átvett, ilyen például a *Kurva életbe!* kifejezés, mely esetében a *kurva*⁴ egyaránt eredeztethető lengyelből és latinból. A latin *curvus* forma görbületet jelent, ám egy ehhez hasonló variáció a német nyelvben is megtalálható *die Kurve* formában, amely kanyart, kanyarulatot jelent. Meglepően sok adat érkezett be erre a kérdésre, rengeteg példát kaptam összesen kilenc nyelvből.

⁴ A latin *curvus* görbületet jelent, és a magyar mondás: görbe utakon jár még inkább alátámaszthatná a rokonságot, pláne, hogy a *curvus* jelenti azt is: *romlott, helytelen*.

Ugyanakkor a megegyező jelentésű orosz *кypва*, lengyel *kurwa* és szerb *кyja* kézenfekvőbb szláv rokonságot sejtet.

11. ábra

A fenti diagramon a következő látható: a 3238 adatközlő 9 nyelvből 116 különböző kifejezést használ a magyarba ágyazva, úgy hogy azt még idegennek érzékeli. Kiemelkedően az angol káromkodások szerepeltek (például *'fuck'*~baszni. ige, *'shit'*~szar. fn., *'bitch'*~ribanc. fn.), de ezt szorosan a német trágár szavak követik (például *'Arschloch'*~segglyuk. fn., *'Schwanz'*~farok. fn., *'Scheisse'*~szar. fn.), kicsivel lemaradva a szláv durva szavak (például *'cyka blyat'* ~ kibaszott kurva, fn., *'picsku'*~ segg. picca fn.), spanyolul tíz kifejezés érkezett (például *'cabrón'*~ seggfej fn., *'coño'*~ puncsi fn., *'hijo de puta'*~ a kurva gyereke, fia, fn.), olasz bántó formák is szép számmal sorakoznak (például *'cazzo'*~fasz fn., *'vaffanculo'*~ baszd meg ige, *'puttana'*~kurva, prostituált fn.). Érdekes, hogy francia káromkodásokból, csupán hét különböző érkezett (például *'putain'*~kurva, prostituált fn., *'zut'*~ fene fn). Összességében elmondható, hogy az idegen nyelvi kifejezéseknél a testi funkciók kategóriájába sorolható káromkodásokat alkalmazzák a válaszadók. Úgy gondolom, hogy ez annak a tulajdonságnak köszönhető, hogy alapvetően mindig valami újra törekszik az ember. A trendhatás ebben hatalmas szerepet játszik.

5. Egy kiegészítő kutatás eredményei

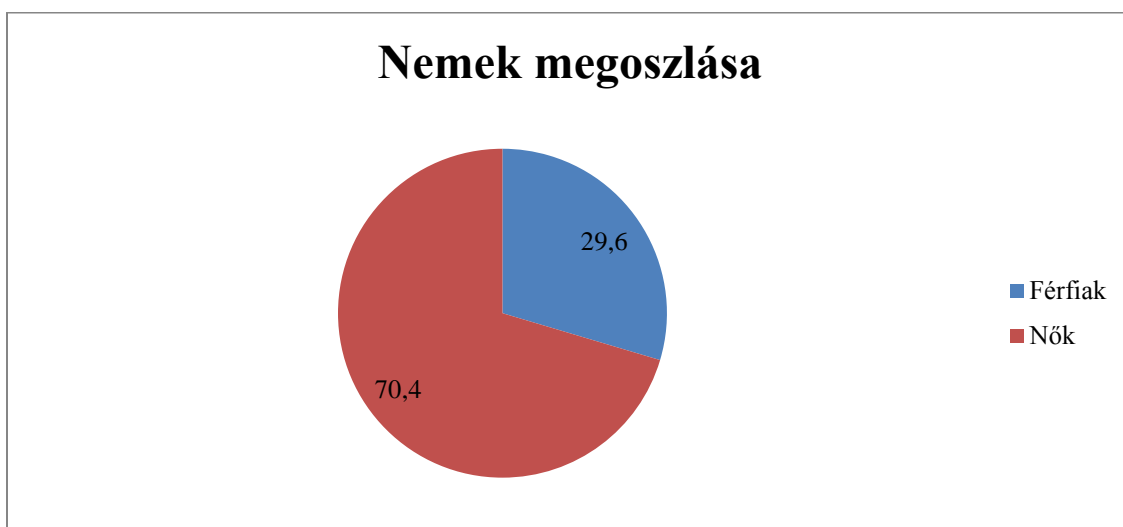
Ez a fejezet dolgozatom egy olyan szelete, mely témáját tekintve egyértelműen kapcsolódik, az eddigiekben elemzett kérdőívhez (továbbiakban I. kérdőív) és további

átfogóbb kutatásokat igényel. Híven maradva az adatgyűjtéses vizsgálati módszernél, egy újabb kérdőívet készítettem, mely szintén Facebookon került megosztásra. Az érdeklődés ebben az esetben is számottevő volt. Ám módszertani problémaként lépett fel a megfigyelői paradoxon. Hiszen nem kérhetünk meg bárkit arra, hogy káromkodjon. A paradoxon azt a problémát foglalja magába, amikor egy nyelvi jelenséget úgy figyelünk meg, hogy az adatközlőnek ne tűnjön fel maga a vizsgálat. Ennél a gondolatmenetnél maradva fontos fogalom még az attidűd-vizsgálat is. A vizsgálatban részvevő személyeknek a vizsgálat tárgyával kapcsolatos beállítódásának, ezt kifejező véleményeinek feltárása. A gyakorlatban ez például kifejezések, mondatok elfogadásának és/vagy elutasításának intenzitásában fejeződik ki. (FALUS: 1993 Mivel mindkét kérdőív dekontextualizált kifejezéseket tartalmaz, így adatközlőim válaszai is szöveggörnyezet nélkül érkeztek be. A kitöltők száma is jóval kevesebb (1169), tehát a számok ilyen mértékű eltérése miatt, a két kutatás ily módon nem összehasonlítható.

5.1 A II. kérdőív

5.1.1 Nemek aránya

A demográfiai szempontok megegyeztek az I. kérdőívvel, a második részében sokkal inkább emocionális és életszerűbb kérdések kaptak helyet. A nemek megoszlása hasonlóképpen alakult, melyet az eddigi mintára diagramon szemléltettem:

12. ábra

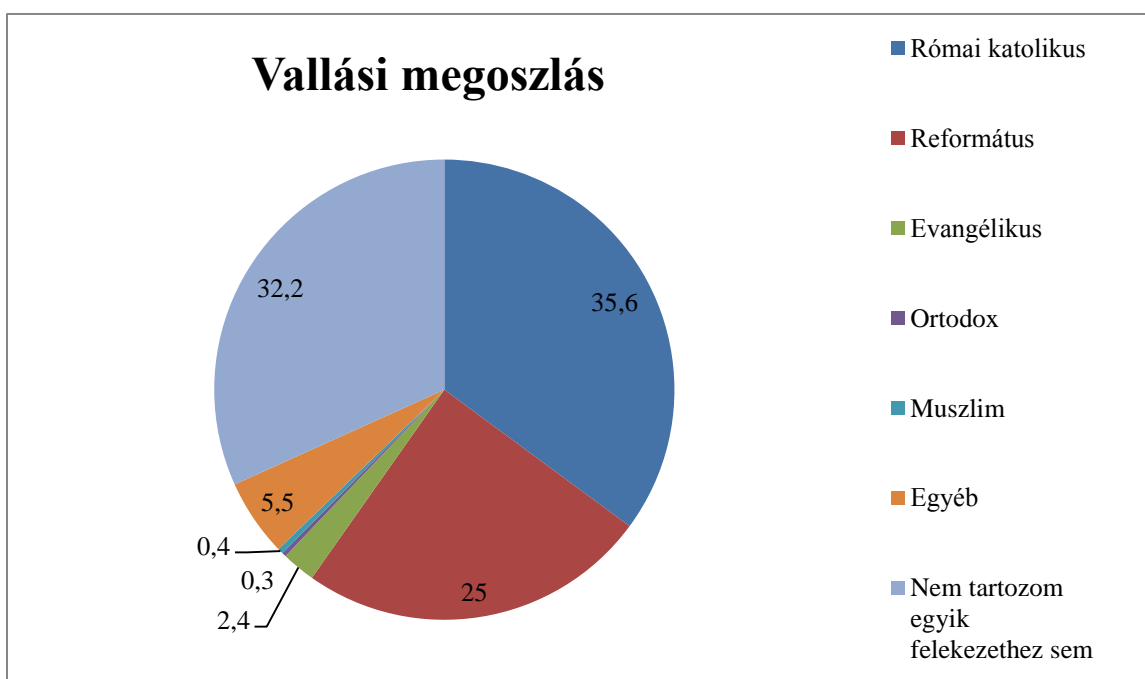

Amint a fenti ábrán látható, a nők jóval nagyobb számban vettek részt a kutatásban, míg a férfiak mindösszesen csak 30 %-át teszik ki az adatközlőknek. Az ív megosztói is javarészt a gyengébbik nem táborából kerültek ki. Az eddigi tapasztalat azt mutatja, hogy a nők sokkal segítőkészebbek, míg az erősebbik nem képviselői kritikusabbak, nyersebbek. Úgy vélem, hogy a nemi megoszlást nem lehet még nagyjából sem megmondani, a kérdőív lezárása előtt, így tehát előfeltevéseim sem voltak.

5.1.2 Vallási megosztottság

A vallásra irányuló kérdéseim három részre bonthatóak egyrészt, hogy válaszadóim vallásosak, másrészt mely felekezethez tartoznak (amennyiben tartoznak valamelyikhez), illetve harmadrészt, hogy aktívan gyakorolják-e azt.

A válaszok a következőképpen alakultak vallási megoszlás szempontjából:

13. ábra

A fenti ábrán látható számok százalékos arányban értendők. Így tehát adatközlőim 35,6%-a római katolikus, 32,2%-a azt vallotta, hogy nem tartozik egyik felekezethez sem. Nagyságrendileg a sorban következő a református válasz, ami 25%-át teszi ki az egésznek, míg az egyéb 5,5%-ot, az evangélikus 2,4%-ot, muszlim 0,4%-ot, 0,3%-ot pedig az ortodox válaszadók. A kapott eredmények alapján megfigyelhető a szignifikáns eltérés, ám feltételezhető volt a katolikus többség.

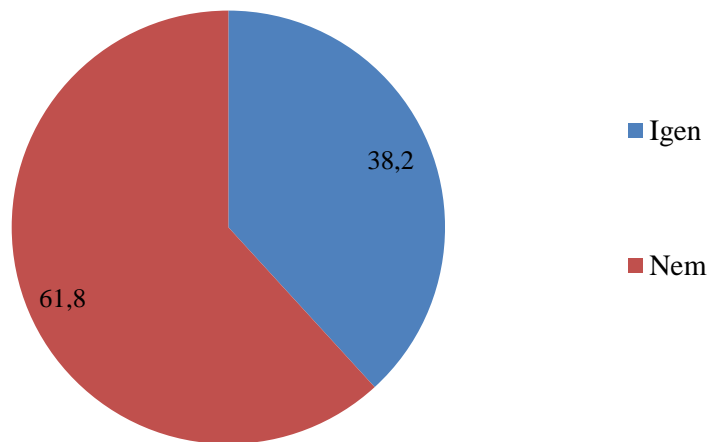
A vallásgyakorlással kapcsolatos kérdésre a legtöbb válaszadó a nemre kattintott (57,1%), 27,5%-uk azt jelölte, hogy nem tartozik egyik felekezethez sem, a maradék 15,4% pedig aktívan gyakorolja a hitét.

5.1.3 Kérdések és válaszok

Kérdőívem második részében szöveges válaszok, és számszerűsített eredmények egyaránt kerültek feldolgozásra. A rövid kifejtendő kérdéseknél elsősorban az érdekelt, hogy maguk az adatközlők mit gondolnak magáról a káromkodásról általánosságban illetve arról, aki káromkodik. Így tehát olyan kérdésekre vártam rövid választ mint: „Ön mit gondol arról, aki káromkodik?”. Erre a kérdésre, háromféle egyértelmű kategóriákba osztható válasz érkezett: 1. a közömbös (például *semmit*), 2. a pártoló (például *feszültség levezetés, teljesen rendben van*), és 3. az ellenző (például *buta, bunkó, alapvetően a nyelv része, de ha valaki egy beszélgetés során többet használja, az már zavaró*), illetve 4. kategóriaként megnevezhető a (4.) a tartózkodó, aki nem adott választ a kérdésre. Ennél a kérdésnél látható, hogy többségében a válaszadók úgy gondolnak arra, aki káromkodik, hogy nagyvalószínűséggel tanulatlan ember. Fontos megjegyezni, hogy az összes kitöltő számához képest csupán 331 választ kaptam, ami alig a harmada a válaszadóknak.

Eldöntendő kérdésként szerepelt, hogy mit gondolnak arról vajon a káromkodások minősége/mértéke összefügg az iskolázottsággal. Ennél a kérdésnél már volt előzetes hipotézisem, mely szerint a válaszadók többsége „igen”-t fog válaszolni. Előfeltevésemet azon sztereotípiára alapoztam, mely szerint azok, akik magasabb végzettséggel rendelkeznek választékosabban és kevesebbet káromkodnak. A következő adatok születtek, amely az alábbi diagramon látható:

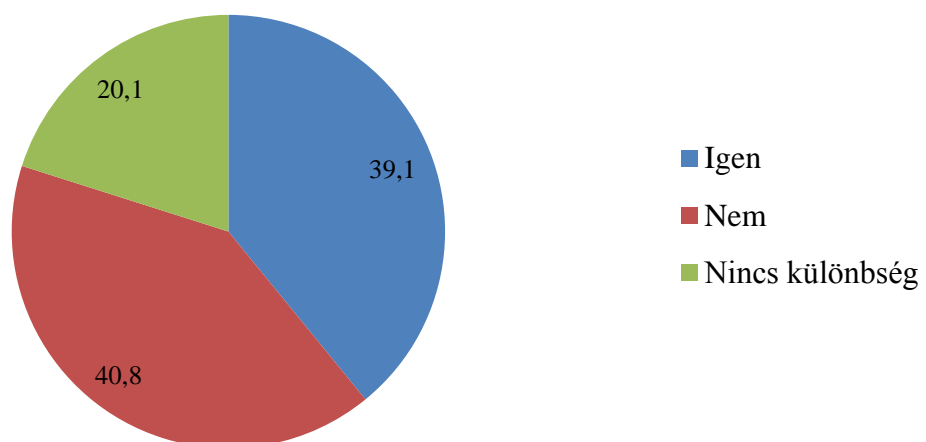
A káromkodás minősége/mértéke, összefügg az iskolázottsággal?

14. ábra

Tehát 1169 válaszadónak mindössze 38,2%-a gondolta úgy, hogy képzettség és a trágár beszéd összefüggésben állnak, míg 61,8% nemleges választ adott. Kontrollkérdésként feltettem azt, hogy „Ön szerint egy értelmiségi ember választékosabban káromkodik, mint egy nem értelmiségi személy?” Ám ezt esetben nem csupán eldöntendő válaszlehetőségeket adtam, hanem egy harmadik opciót is, így az adatok a következőképpen festenek:

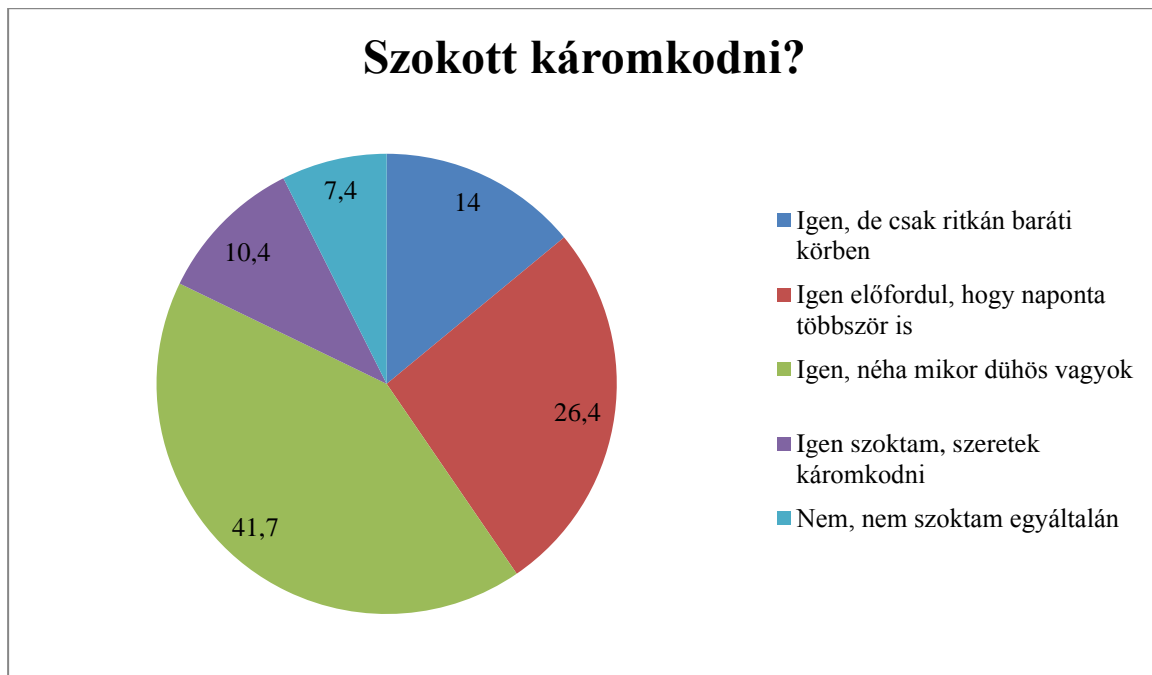
Egy értelmiségi ember választékosabban káromkodik, mint egy nem értelmiségi személy?

15. ábra

A lenti diagrammon látható adatok ismét százalékos arányban értendők. Ez annyit jelent, hogy az adatközlők 40,8%-a mondott nemet, 39,1%-uk igent és 20,1% válaszolta azt, hogy nincs különbség értelmiségi és nem értelmiségi személy, káromkodási szokásai között.

Továbbá rákérdeztem még arra is, hogy maguk a válaszadók káromkodnak-e. Erre a kérdésemre:

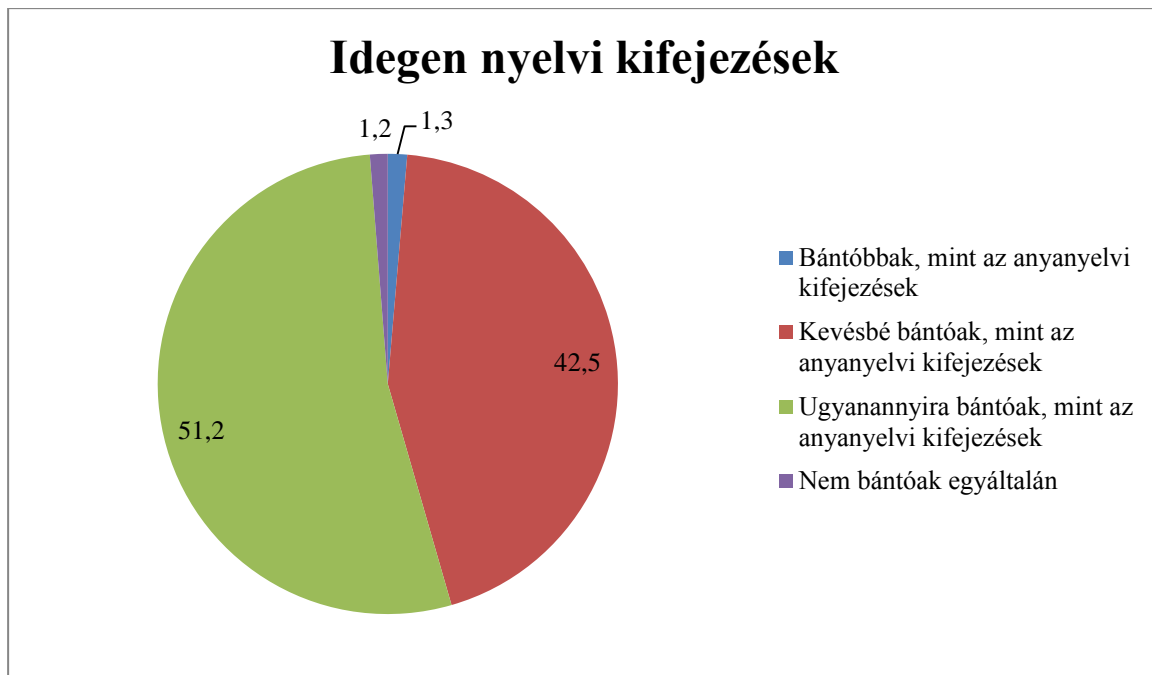
16. ábra

Mivel mindkét kutatás önbevalláson alapul, így talán nem meglepő, hogy az eredmények azt mutatják, hogy a kitöltők több, mint 7%-a azt vallotta, hogy egyáltalán nem káromkodik. Míg 41,7%-uk is inkább arra a lehetőségre klikkelt, hogy igen, néha mikor dühös vagyok, tehát káromkodnak ugyan, de csak felindult hangulatban.

A kutatás további részében az I. kérdőívben szereplő kifejezések kaptak újra helyet, viszont itt az adatközlőknek nem kategorizálniuk kellett a káromkodásokat, hanem egy 1-től 5-ig terjedő skálán bejelölni, hogy az adott szó, szintagma vagy mondat mennyire bántó. A skálán az 5 jelenti a legbántóbbat, míg az egy a legkevésbé bántóbbat.

Az I. kérdőívnel megállapított kategóriák szerint itt is csoportosítva voltak a trágár kifejezések (a hitvilág szavai, betegségnevek, állatvilágból átvett szavak, testi funkciók).

Az idegen nyelvi kifejezéseket akárcsak az I. kérdőívnel, ebben az esetben is vizsgáltam. Arra kérdeztem rá, hogy válaszadóim mit gondolnak azokról a trágár kifejezésekről, amelyet nyelvérzékük még idegen nyelvi elemnek érez. Az eredmények a következő képet mutatják:

17. ábra

A feldolgozott adatok szerint az adatközlők valamivel több, mint a fele (51,2%) azt válaszolta, hogy az idegen kifejezések ugyanolyan mértékben bántóak, mint az anyanyelvi szavak. Érdekes, hogy 42,5% azt választotta, hogy kevésbé bántóak az idegen trágárságok. Mindösszesen a válaszadóknak 1,3%-a választotta azt, hogy bántóbbak, míg 1,2%-uk úgy véli nem bántóak egyáltalán.

6. Összefoglalás

Dolgozatom során a káromkodás és szitkozódás történetéből kiindulva megállapítottam, hogy a két definíció közül a káromkodás a ma használtabb. A nyelvi agresszió pszichológiája kapcsán igyekeztem levezetni azt, hogy az emberi test hogyan reagál a verbális abúzusra. Kitértem arra is, hogy milyen fiziológiai folyamatok zajlanak le, egy ilyen szituációban. Úgy gondolom, hogy a nyelvi agresszió pszichológiája további kutatást igényel, rengeteg megválaszolatlan kérdés van még. A témakör több szempontból is körbejárható. A nyitott kérdésekre a pszicholingvisztika illetve a neurolingvisztika karöltve a szociolingvisztikával, adhat választ.

A dolgozat ezt követő részeiben az általam készített attitűdvizsgálat eredményeit elemeztem. Alaphipotézisemet, mely szerint az előnyösebb munkaerő-piaci helyzetben lévő személyek, több káromkodást használnak, mint a kevésbé előnyös helyzetben dolgozóké, a beérkezett adatok alátámasztották. Összesen hat hipotézisem volt, melyeket kivétel nélkül diagramon ábrázoltam. Ezek az előfeltevések az ismertségre, a nemekre, a vallásra, a nyilvánosan használt kifejezésekre, a beosztásra valamint az iskolázottságra irányultak. A kutatás során begyűjtött adatok ezeket a hipotéziseket alátámasztották. A legismertebb kifejezés a *Baszd meg!* a legtöbb káromkodást a férfiak használják. A vallás tekintetében az aktív vallásgyarkorló adatközlők alkalmazzák a legkevesebb káromkodást, azon belül a hitvilággal kapcsolatos trágár szavak a legkevésbé preferáltak. Arra, hogy mely alakot használják az adatközlők nyilvánosan, az archaikusabb formájú *francba* szó volt a válasz. A beosztás kérdésében a tanulók káromkodnak a legtöbbet, míg a felsővezetők a legkevesebbet. Iskolázottság szempontjából szintén a tanulók azok, akik a legtöbb kifejezést használják kommunikációjuk során, míg a legkevesebbet azok, akik jelenleg nem dolgoznak és nem is tanulnak.

Kérdőívem eredményei, arra engedtek következtetni, hogy ez a módszer ebben a formában nem alkalmas arra, hogy tökéletes vagy legalábbis elfogadható képet fessen egy adott nyelvterület káromkodási szokásairól, ha nem . Ha maradunk POPPER azon alapvetésénél, mely szerint egy hipotézist nem verifikálni, hanem falszifikálni kell a lehető legtöbb oldalról, akkor jelen esetben bebizonyosodott az, hogy ez a vizsgálati módszer ily módon (a káromkodások szempontjából) nem feltétlenül működőképes. „Ezzel voltaképpen azt javasolom, hogy ne a verifikálhatóságot, hanem a falszifikálhatóságot tegyük a demarkáció kritériumává.” (POPPER 1997:49) A dekontextualizált kifejezések vizsgálata sokkal inkább rendszernyelvészet

diszciplínájának tárgykörébe tartozik. A szociolingvisztika szituatívénak kutat egy-egy adott nyelvi jelenséget, a kontextusból kiragadva, a vizsgálat elveszíti társas jellegét. Egy ügynökvizsgálat, egy valóságshow epizód, esetleg egy kiválasztott kifejezés vizsgálata internetes platformokon, feloldaná ezt a módszertani problémát.

Irodalomjegyzék:

- ARISZTOTELÉSZ (1987): *Nikomakhoszi Etika*. Fordította: Szabó Miklós. Európa kiadó. Budapest.
- ALBERT ERNŐ (2010): *Káromkodás*. Forrás: <http://lexikon.adatbank.ro/tematikus/szocikk.php?id=34> (Utolsó nézet: 2017.01.04.)
- BATÁR LEVENTE (2004.): *A Heti hetes című műsor elemzése a nyelvi agresszió szempontjából*. In: Kassai I. (szerk.) *Etűdök alkalmazott nyelvészetre*. Pécsi Egyetem. Pécs. 68–85.
- BOURDIEU, PIERRE (1978): *A beszédtevékenység gazdaságtana*. Műhely 9/26: 1–45.
- BUSS, A. H. (1971): *Aggression pays*. In: SINGER, J. L. (Ed.): *The control of aggression and violence*. New York, Academic Press, 9-18.
- CZIGÁNY LÁSZLÓ (1992): *Káromkodások a XVIII-XIX. századi Zala megyében*. Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok 54. Budapest.
- LEKNER ZSUZSANNA (1999): *A káromkodás mint frazeológiai egység*. Debrecen.
- PAP KINGA KATALIN (2014): *A nyelvi agresszió formai és funkcionális jegyei a középiskolás-korúak spontán társalgásában és az osztálytermi diskurzusokban*. ELTE. Budapest.
- GALGÓCZI LÁSZLÓ (1988): *Régi magyar káromkodások*: MNyRét. I. 350–57, In: KISS JENŐ-SZÜTS LÁSZLÓ. Akadémiai kiadó. Budapest.
- GALGÓCZI LÁSZLÓ (1991): *A magyar szitokszók kutatásának története*: Tanulmányok a magyar nyelv tudomány történetének témaköréből 195–9, Szitokszóvá vált betegségeink: Magyar Nyelv. 77: 188–96
- HÁRDI ISTVÁN (2000): *Az agresszió világa, Az agresszió fogalma, jelenségtana, elméletei*. In: HÁRDI ISTVÁN (szerk.) *Az agresszió világa*. Medicina. Budapest. 17–80.
- HUZSVAI LÁSZLÓ – VINCZE SZILVIA (2012): *SPSS-könyv*. Debrecen.

- KONTRA MIKLÓS (2012): *Mai magyar nyelvi változások (látszólagos- és valóságosidő-vizsgálatok)*. Nyelvtudományi Közlemények 108: 357–380.
- N. KOLLÁR KATALIN, SZABÓ ÉVA (2004): *Pszichológia pedagógusoknak*. Forrás: http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_520_pszichologia_pedagogusoknak/ch06s08.html (Utolsó nézet: 2017.03.04.)
- SÁNDOR KLÁRA: *Szociolingvisztikai alapismeretek*. GALGÓCZI LÁSZLÓ (szerk.): *Nyelvtan, nyelvhasználat, kommunikáció*. Szeged, 1999.
- SZ.N., *A Tourette-szindrómáról*, Forrás: http://www.tourette.hu/1/a-tourette-szindromarol.html#mi_a_tourette_szindroma (Utolsó nézet: 2017.03.03.)
- TÖRÖK GÁBOR : *XVII–XVIII. századi palóc szitkok és káromkodások*: Magyar Nyelv 65: 86–87.
- TRUDGILL, PETER (1992/1997): *Bevezetés a nyelv és társadalom tanulmányozásába*. Fordította és az utószót írta SÁNDOR KLÁRA. Szeged, JGYTF Kiadó.
- OATLEY, K.–JENKINS, J. M. (2001): *Érzelmek*. Osiris Kiadó. Budapest.
- ORTUTAY GYULA (1980): *Magyar néprajzi lexikon III. kötet*. Akadémiai kiadó. Budapest.
- ORTUTAY GYULA (1982): *Magyar néprajzi lexikon V. kötet*. Akadémiai kiadó. Budapest.
- POPPER, KARL (1997): *A tudományos kutatás logikája*. 49-50. old. Európa kiadó. Budapest.
- SCHILD MARIANNA (2012): *A latens és a manifest érzelmi erőszak felismerésének jelentősége és az ellene való védekezés lehetőségei a védelmi szférában*. In: *Hadmérnök VII/2*. forrás: http://www.hadmernok.hu/2012_2_schild.pdf (Utolsó nézet: 2017.01.04.)
- ZSUPOS ZOLTÁN (1999): *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXX–XXXI*. Miskolc.
- ZSUPOS ZOLTÁN (2010): *Gömöri káromkodások könyve I-II*. Rimaszombat.

Mellékletek

I. Kérdőív

Tisztelt Válaszadó! Bodnár Alexandra vagyok, a kutatásomhoz gyűjtök anyagot, melynek témája káromkodás és szitokszavak. Kérem, segítse azzal a munkámat, hogy kitölti az alábbi kérdőívet. A kitöltés önkéntes és anonim, az adatok harmadik fél részére nem kerülnek továbbadásra.

Köszönöm!

1. Hány éves Ön?

2. Milyen nemű?

Férfi   Nő

3. Hol lakik?

Főváros

Egyéb nagyváros

Falu/község

Egyéb

4. Mi a legmagasabb iskolai végzettsége?

Befejezett/befejezetlen 8 osztály

Szakiskola

Középiskola/gimnázium

Felsőfokú szakképzés

Egyetem/főiskola

Egyéb

5. Milyen beosztásban dolgozik?

Beosztott

Középvezető

Felsővezető

VállalkozóIdeiglenes/idénymunkákat végzek

Jelenleg nem dolgozom

Tanuló

Egyéb

6. Mit dolgozik?

7. Ingázik-e a lakóhelye és munkahelye között?

Igen

Nem

8. Milyen vallási felekezethez tartozónak vallja magát?

Római katolikus

Református

Evangélikus

OrtodoxMuszlim

Nem tartozom egyik felekezethez sem

Egyéb

9. Aktívan gyakorolja vallását?

Igen

Nem

Nem tartozom egyik felekezethez sem

10. Tudja-e, hogy káromkodás és szitkozódás között mi a különbség?

Igen

Nem

11. Ismeri, illetve használja-e az alábbi szavakat, kifejezéseket? Az adott szituáció betűjelét írja kérem a kifejezések mellé! (a kitöltést megkönnyítendő, ezeket csoportokra osztottam)

A) Ismerem, de nem használom

B) Ismerem, de csak akkor használom, ha dühös vagyok

- C) Ismerem, de csak otthon vagy barátok között használom
- D) Ismerem, és tágabb körben (iskola, munkahely) használom
- E) Ismerem, és nyilvánosan (utcán, boltban) is használom
- F) Nem ismerem

1. Baszd meg!
2. Kapd be!
3. Faszfej
4. Seggfej
5. Gecifej
6. Nyald ki!
7. Te kurva!
8. A kurva anyádat!
9. Ribanc
10. Szopj le!
11. Baszódj meg!
12. Apád faszát szopd le!
13. Riherongy
14. Szajha
15. Szájba baszlak!
16. Szarok rá/bele!
17. Szarok a fejedre/szádba!
18. Baszni rá!
19. Menj a faszomba!
20. Húzz anyádba!
21. Húzz a picsába!
22. Szarjál sünt!
23. Fosputtony

1. Az isten bassza meg!

2. Kurva eget!
3. Az ördög vigyen el!
4. Menj a pokolba az isten szerelméért!
5. Szakadjon rád az ég!
6. A kurva isten faszát!
7. Az isten verjen meg!
8. Isten faszát!
9. Te jó isten!
10. A mennykő ütne beléd!
11. A szentségit!
12. A devla adja rád az utolsó kabátot!

1. Lófaszt!
2. Szopj le egy talicska aprómajmot!
3. Te kutya!
4. A macska rúgja meg!
5. Te ebadta!
6. Lónak a faszát
7. Te kecskebaszó!
8. Tyúkeszű
9. Te hülye tehén!
10. Hogy basznád szájba a vacogó fogú cápát!
11. Hogy vigyen el a rézfaszú bagoly!

1. A francba!
2. A fene egye meg!
3. Rák egye meg!
4. Száradjon le a veséd/májad/tüdőd!
5. Dögölj meg!
6. Halnál éhen!
7. Fulladj meg!
8. Vakulj meg!
9. Te fogyatékos
10. Te nyomorék

11. Görcs álljon a lábada!

12. Használ-e idegen nyelvből átvett szitkokat/káromkodásokat?

13. Ha igen, mik azok?

II. Kérdőív

Tisztelt Kitöltő! Bodnár Alexandra vagyok, a Debreceni Egyetem magyar szakos hallgatója. Szakdolgozatomhoz gyűjtök anyagot. Kérem, hogy kérdőívem kitöltésével segítse munkámat. Az eredmények teljes mértékben anonimek, harmadik fél részére nem kerülnek kiadásra.

Köszönöm a kitöltést.

1. Neme:
2. Kora:
3. Milyen végzettséggel rendelkezik?
Nyolc általános vagy kevesebb
Szakiskola
Középiskola/Gimnázium/Szakközépiskola
Felsőfokú szakképzés
Egyetem/Főiskola
Egyéb
4. Hol lakik?
Főváros
Egyéb nagyváros
Kisváros
Faluközség
Egyéb
5. Milyen beosztásban dolgozik?
Római katolikus
Református
Evangélikus
Ortodox

Muszlim
Egyéb
Nem tartozom egyik felekezethez sem

6. Aktívan gyakorolja vallását?

Igen
Nem
Nem tartozom egyik felekezethez sem

7. Ön mit gondol a káromkodásról általánosságban?

8. Ön mit gondol arról, aki káromkodik?

9. Ön szerint a káromkodás minősége/mértéke, összefügg az iskolázottsággal?

Igen
Nem

10. Kérem kategorizálja az alábbi kifejezéseket aszerint, hogy mennyire bántóak? (egy 1-től 5-ig terjedő skálán, ahol az 5 a legbántóbb)

1. Baszd meg!
2. Kapd be!
3. Faszfej
4. Seggfej
5. Gecifej
6. Nyald ki!
7. Te kurva!
8. A kurva anyádat!
9. Ribanc
10. Szopj le!
11. Baszódj meg!
12. Apád faszát szopd le!
13. Riherongy
14. Szajha
15. Szájba baszlak!
16. Szarok rá/bele!
17. Szarok a fejedre/szádba!

18. Baszni rá!
19. Menj a faszomba!
20. Húzz anyádba!
21. Húzz a picsába!
22. Szarjál sünt!
23. Fosputtony

11. Kérem kategorizálja az alábbi kifejezéseket aszerint, hogy mennyire bántóak? (egy 1-től 5-ig terjedő skálán, ahol az 5 a legbántóbb)

1. Az isten bassza meg!
2. Kurva eget!
3. Az ördög vigyen el!
4. Menj a pokolba az isten szerelméért!
5. Szakadjon rád az ég!
6. A kurva isten faszát!
7. Az isten verjen meg!
8. Isten faszát!
9. Te jó isten!
10. A mennykő ütne beléd!
11. A szentségít!
12. A devla adja rád az utolsó kabátot!

12. Kérem kategorizálja az alábbi kifejezéseket aszerint, hogy mennyire bántóak? (egy 1-től 5-ig terjedő skálán, ahol az 5 a legbántóbb)

1. Lófaszt!
2. Szopj le egy talicska aprómajmot!
3. Te kutya!
4. A macska rúgja meg!
5. Te ebadta!
6. Lónak a faszát
7. Te kecskebaszó!
8. Tyúkeszú

9. Te hülye tehen!
10. Hogy basznád szájba a vacogó fogú cápát!
11. Hogy vigyen el a rézfaszú bagoly!

14. Kérem kategorizálja az alábbi kifejezéseket aszerint, hogy mennyire bántóak? (egy 1-től 5-ig terjedő skálán, ahol az 5 a legbántóbb)

1. A francba!
2. A fene egye meg!
3. Rák egye meg!
4. Száradjon le a veséd/májad/tüdőd!
5. Dögölj meg!
6. Halnál éhen!
7. Fulladj meg!
8. Vakulj meg!
9. Te fogyatékos
10. Te nyomorék
11. Görcs álljon a lábadba!